

Zpráva o rodině 2023

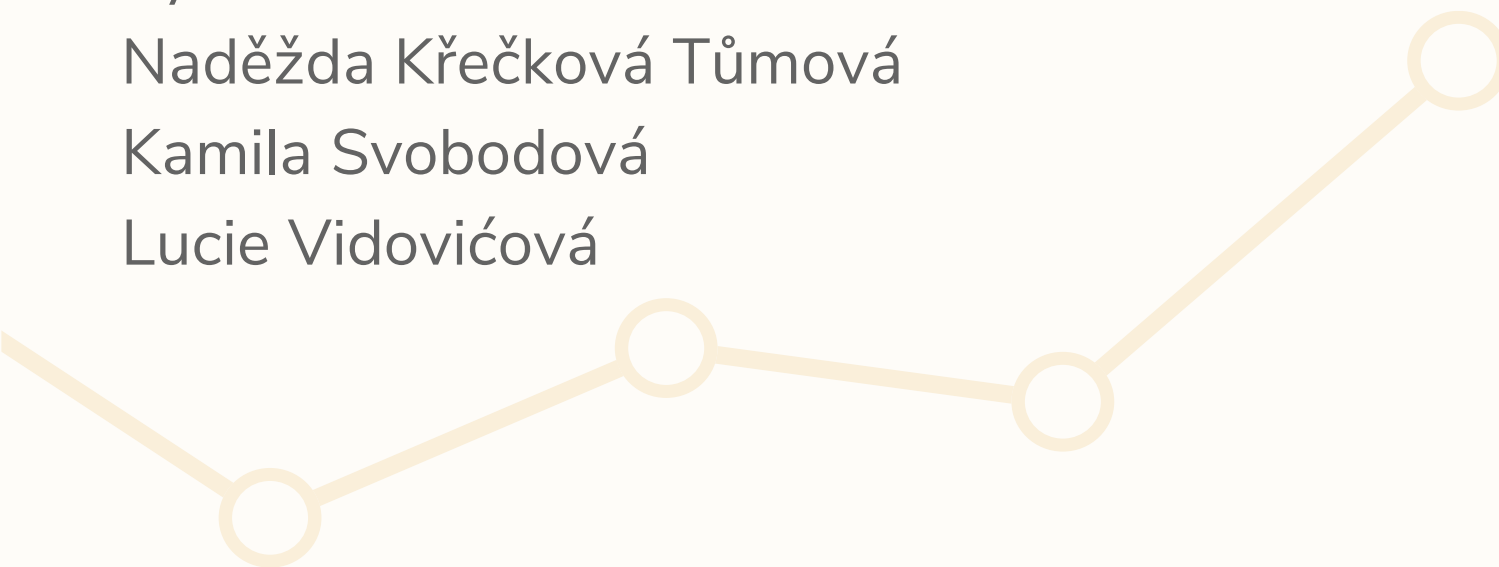
Jana Paloncyová

Sylva Höhne

Naděžda Křečková Tůmová

Kamila Svobodová

Lucie Vidovičová

Obsah prezentace

1. ČESKÁ RODINA V LETECH 2020 AŽ 2023

- Partnerství, rodičovství
- (Ne)stabilita rodiny
- Sladování práce a rodiny

2. SOUČASNÁ SOCIOEKONOMICKÁ SITUACE RODIN S DĚTMI

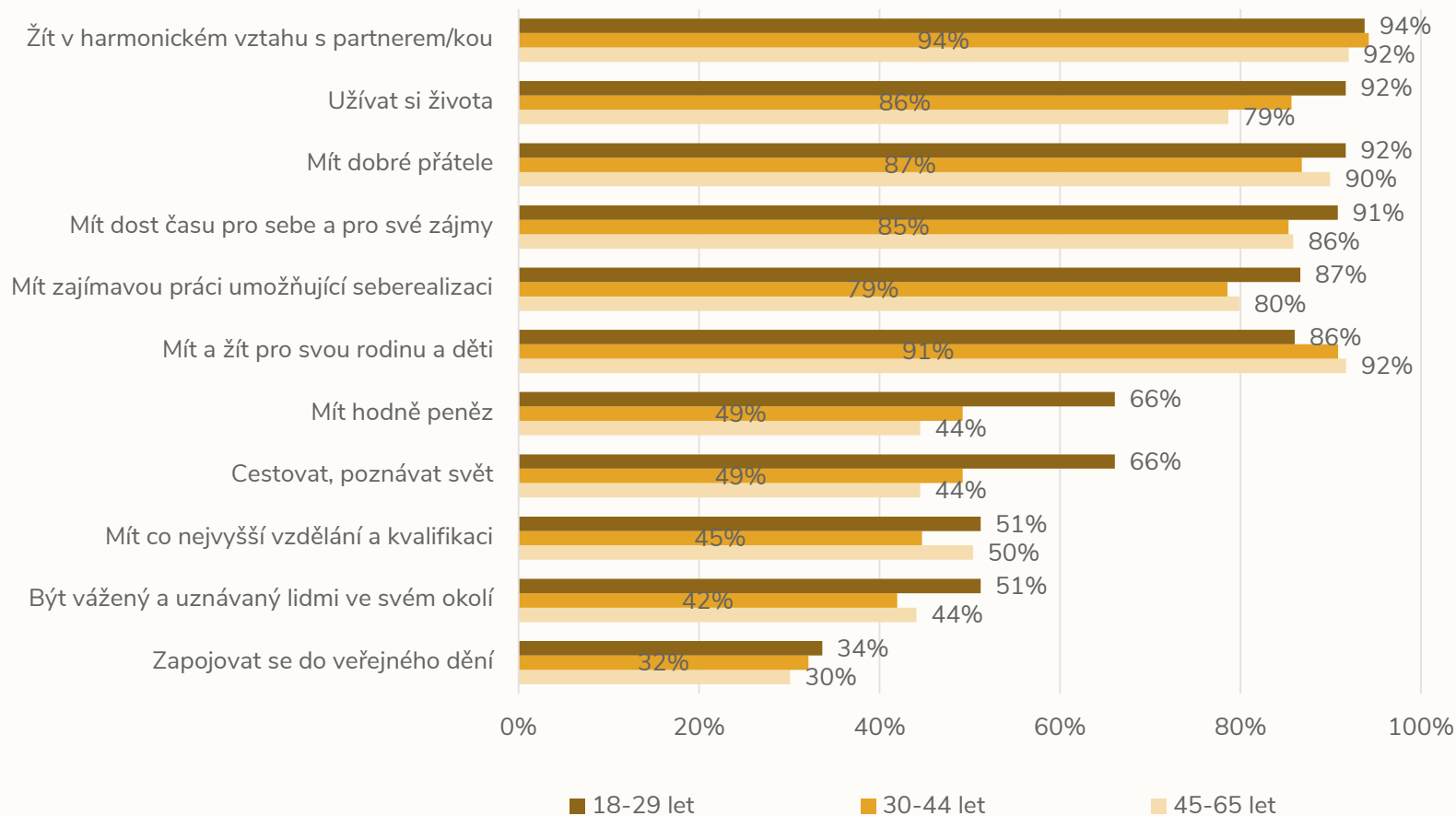
- Příjmy a výdaje
- Bydlení
- Strategie rodin v době krize

3. RODINNÁ POLITIKA

- Hodnocení státní podpory rodinami s dětmi
- Návrhy a doporučení

4. EKONOMICKÁ SITUACE SENIORŮ

Životní hodnoty

Pozn.: Řazeno sestupně podle nejmladší generace. Zobrazeny odpovědi „velmi důležité“ a „spíše důležité“.

Zdroj: Stabilita rodiny a porozchodová péče o děti ve veřejném mínění 2020

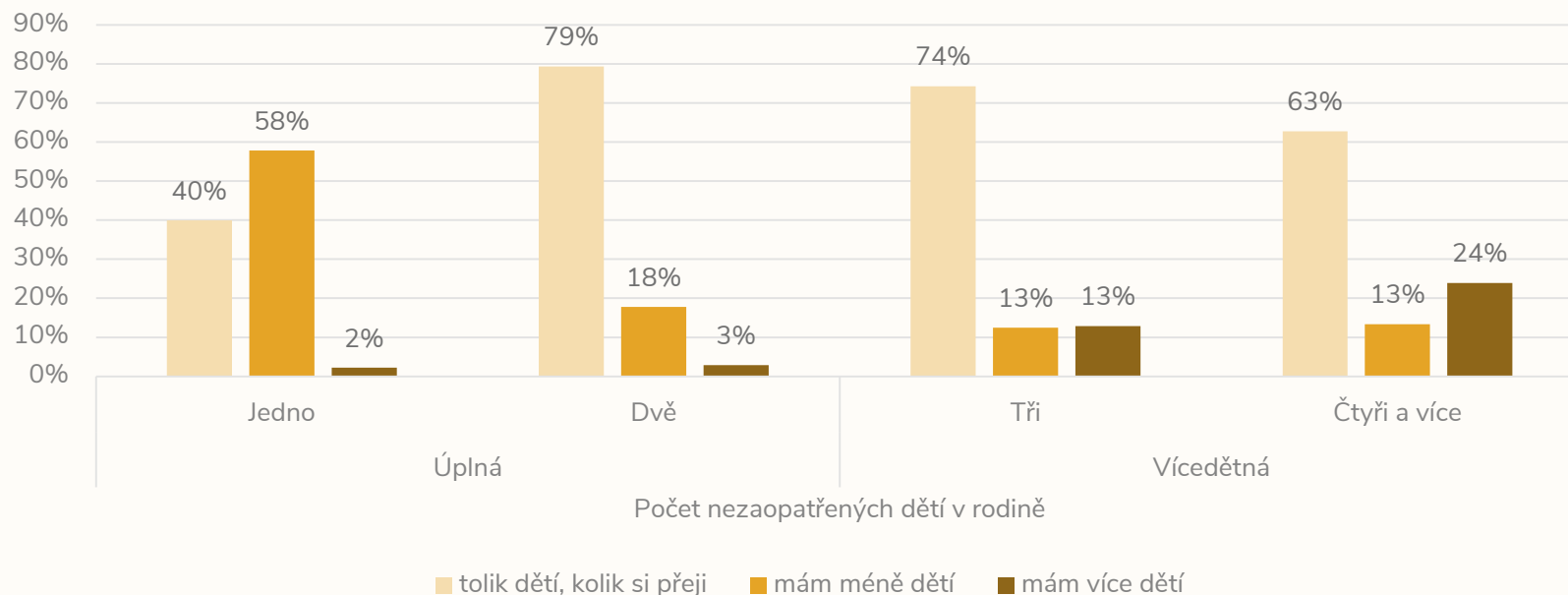
Partnerství

- **Odchod z domácnosti rodičů** – muži později než ženy; ČR: muži 27 let (průměr Evropy), ženy 24 let (nižší než průměr Evropy)
- **Motivace** – nejčastěji kohabitace s partnerem (dvě pětiny), každý čtvrtý sám, podobný podíl soužití s přáteli (*bezdětní ve věku 25 - 44 let*)
- **Oddělené bydlení partnerů** – často nedobrovolné z důvodu nedostatečného finančního zajištění (*bezdětní ve věku 25 - 44 let*)
- **Jedno manželství po celý život** – ideál pro více než polovinu občanů, každý sedmý připouští i opakované, každý desátý jedno nesezdané soužití, podobný podíl LAT, zcela bez partnera 5 %
- **Vstup do manželství** – ekonomické výhody proti nesezdanému soužití, právní jistota, ne nutně spojováno s rodičovstvím
- **Podmínky** – partnerský vztah po společné kohabitaci; bydlení jako podmínka pro sňatek pro 45 % bezdětných s partnerem, 35 % dostatečný příjem pro zajištění domácnosti

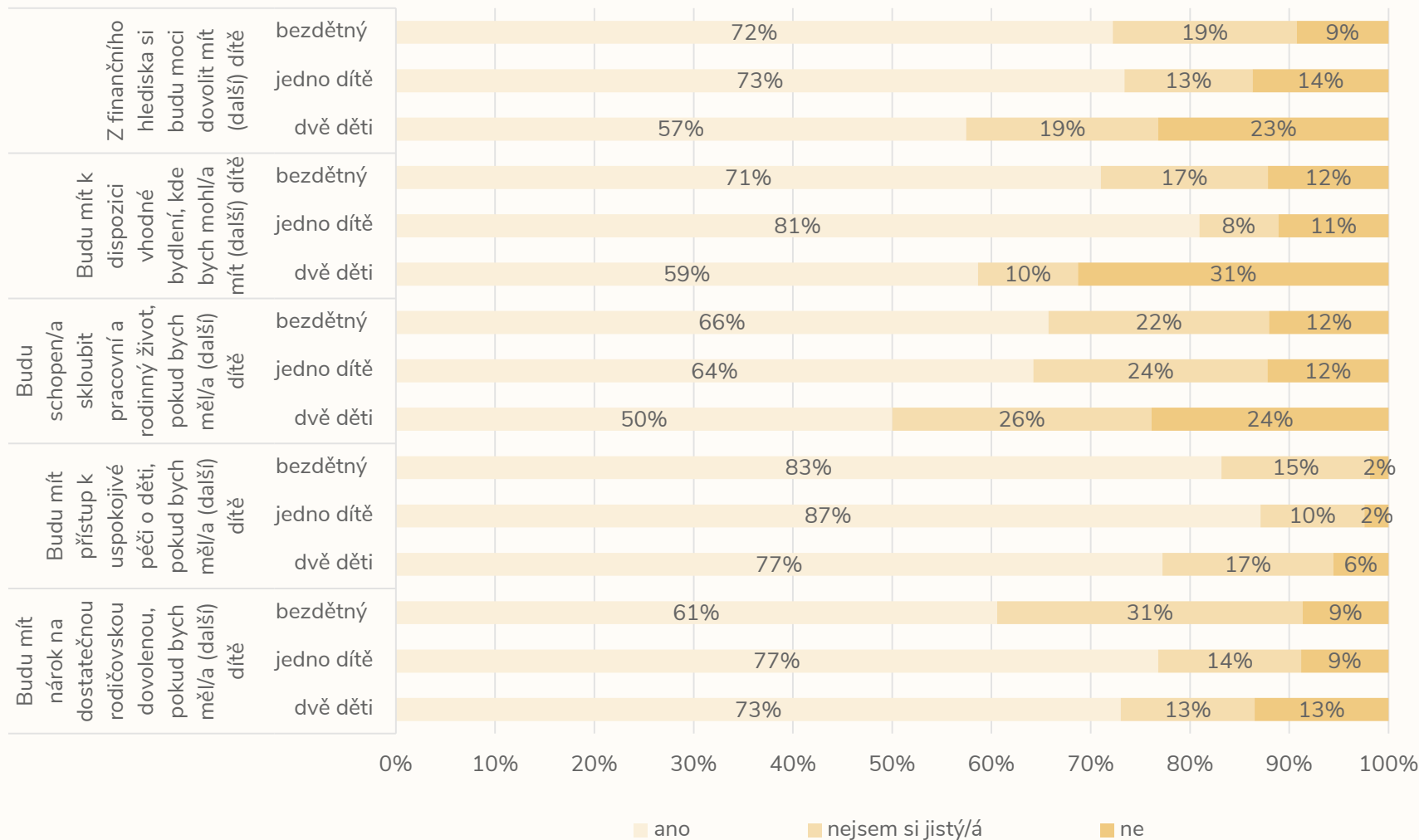
Rodičovství

- **Úhrnná plodnost** – 2021: 1,83, 2022: 1,66; každé druhé dítě mimo manželství
- **Ideál:** 2 děti, zůstat bezdětný by chtěl pouze jeden z deseti dosud bezdětných ve věku 25 až 44 let

Dosud naplněné rodičovské plány v rodinách s oběma biologickými rodiči (v %)

Splnění podmínek pro to mít dítě v příštích 3 letech podle počtu narozených dětí (v %)

Zdroj: Současná česká rodina

(Ne)stabilita rodiny

- Vysoká **tolerance** k rozpadu rodiny – tři čtvrtiny české veřejnosti
- Děti toleranci mírní, přesto zásadně proti rozpadu rodiny s dětmi jen 12 % x rozvodem každý rok přichází o úplnou rodinu přes 20 tisíc dětí
- **Osobní zkušenost** (jako dítě či jako rodič) – každý druhý
- „Brzda“ – vlastní zdroje, dopady na děti, ekonomické dopady
- **Příčina** – nevěra/jiný vztah, ale nedostatečná komunikace, pozornost
- Ženy častěji nespokojené s dělbou domácích povinností
- Neúplné rodiny – vznik ve stejné míře rozchodem jako rozvodem
- Přetrvává **výlučná péče** matky, střídavá péče po rozvodu 15 %, společná 10 % (2020)
- *Veřejně otevírat témata partnerských vztahů, rodičovských kompetencí*
- *Zvýšit osvětu ohledně dostupnosti služeb pomáhajících rodičům v různých oblastech, včetně služeb rodinných terapeutů a mediátorů*
- *Opatrovnická řízení o péči a výživě dětí – rychlost, vymahatelnost výživného*

Rodiny s nezaopatřenými dětmi podle SLDB 2021

2021	Absolutní počty			Relativní počty ze všech hospodařících domácností		Relativní počty rodin dle počtu dětí	
	úplná	neúplná	celkem	úplná	neúplná	úplná	neúplná
Celkem	2 265 340	508 590	2 773 930	47,1	10,6	100,0	100,0
Bez závislých dětí	1 297 544	206 152	1 503 696	27,0	4,3	57,3	40,5
Se závislými dětmi	967 796	302 438	1 270 234	20,1	6,3	42,7	59,5
– z toho s jedním dítětem	419 934	191 519	611 453	8,7	4,0	18,5	37,7
– z toho se dvěma dětmi	450 911	91 708	542 619	9,4	1,9	19,9	18,0
– z toho se třemi dětmi	81 558	15 180	96 738	1,7	0,3	3,6	3,0
– z toho se čtyřmi a více dětmi	15 393	4 031	19 424	0,3	0,1	0,7	0,8

Soužití / počet dětí	Žádné	Jedno	Dvě	Tři	Čtyři a více	Celkem
Manželský pár	1 056 205	273 463	345 188	62 539	10 673	1 748 068
Faktické manželství	234 478	145 898	105 487	18 959	4 713	509 535
Manželský pár	60%	16%	20%	4%	1%	100%
Faktické manželství	46%	29%	21%	4%	1%	100%

- 2 070 tisíc nezaopatřených dětí, z nichž 1 633 tisíc (79 %) bydlelo s oběma rodiči (nemuseli být oba biologičtí) a 438 tisíc závislých dětí (21 %) žilo pouze s jedním rodičem
- V čele neúplné rodiny stojí většinou žena (87 %)

Míra zaměstnanosti žen v evropském srovnání podle věku nejmladšího dítěte (2019, v %)

Země	Věk nejmladšího dítěte				
	bez dětí mladších 15 let	alespoň jedno mladší 15 let	nejmladší do 3 let	nejmladší ve věku 3 až 5 let	nejmladší ve věku 6 až 14 let
Itálie	47,4	57,5	52,1	56,8	60,3
Španělsko	53,8	67,5	61,3	68,1	69,9
Polsko	56,3	70,3	58,1	68,2	78,7
Francie	57,8	73,0	60,0	73,8	80,1
Belgie	58,2	73,5	65,4	72,4	78,0
Slovinsko	61,2	86,6	80,4	86,4	90,2
Slovenská republika	62,5	61,8	19,2	70,9	86,0
Maďarsko	62,8	63,4	16,2	73,3	86,5
Rakousko	66,2	77,6	68,7	78,2	83,1
Česká republika	68,5	67,0	21,7	78,9	92,3
Dánsko	70,4	81,7	73,8	84,3	85,9
Švédsko	70,7	86,1	82,0	86,1	88,7
Nizozemí	71,7	80,1	77,9	77,4	82,4
Německo	72,8	73,2	56,4	75,5	82,5

Pozn.: Ženy bez dětí mladších 15 let mají buď děti starší, nebo jsou bezdětné.

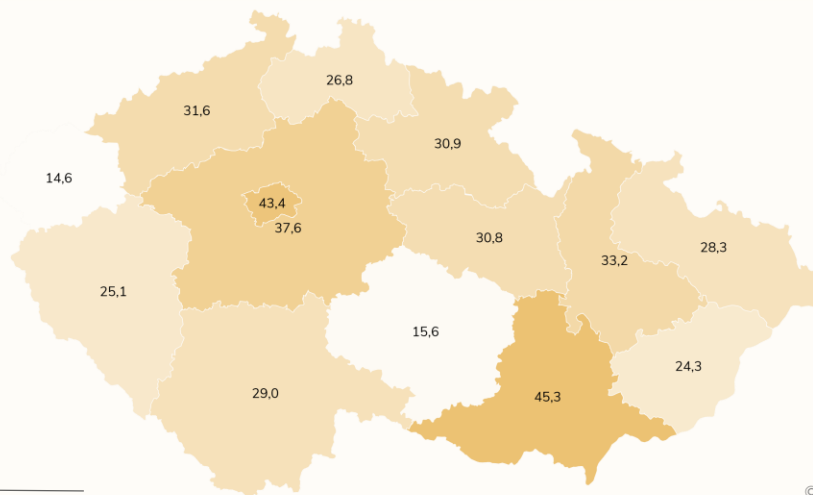
Zdroj: OECD Family Database (<https://www.oecd.org/els/family/database.htm>)

- Míra zaměstnanosti sólo matek vyšší než matek v páru, podle poloviny nedůvěra zaměstnavatelů, až zneužití jejich pozice
- V evropském srovnání – využívání částečného úvazku v České republice na jedné z nejnižších úrovní x potřeba péče

Péče o děti

- Čerpání **rodičovské dovolené** a rodičovského příspěvku do 3 let x preference postupného návratu po druhých narozeninách
- Podle SILC – 5 % dětí mladších 3 let v ECEC x 69 % Nizozemí
- Dětské skupiny – podle 63 % poskytovatelů děti nejčastěji zapisovány **mezi druhými a třetími narozeninami**, podle třetiny děti zůstávají většinou i po čtvrtých narozeninách
- **Průměrné školné** v dětských skupinách pro děti mladší tří let = 2 940 Kč měsíčně, u dětí starších = 3 600 Kč
- 85 % poskytovatelů zkušenost s dětmi se specifickými potřebami

Počet míst v dětských skupinách v evidenci
na 1 000 dětí předškolního věku (bez ohledu na jiné instituce péče a vzdělávání)

Doporučení z oblasti služeb péče o děti

- *Vytvářet podmínky pro vyšší zapojení mužů do péče –nepřenositelná část rodičovské dovolené pro otce (např. i s možností vyčerpat ji po třetích narozeninách, kdy se dítě adaptuje v předškolním zařízení a matka většinou nastupuje do zaměstnání); **flexibilita rodičovské dovolené**, např. prodloužení do vyššího věku dítěte při čerpání po částech*
- *Podpora a metodické **vedení samospráv** v komunitním plánování, zahrnující i služby pro rodiny (sdílení příkladů dobré praxe, sběr dat ohledně poptávky rodin a nabídky a jejich efektivní vyhodnocování, průběžný monitoring demografické situace, síťování služeb, vytvoření a aktualizace kontaktů na služby), včetně zařízení předškolní péče a vzdělávání, nastavit systém sankcí v případě nečinnosti*
- *Zřízení a finanční podpora pozice **asistenta pečujících osob** v zařízeních – zvýšení kvality služeb, přijímání dětí mladších tří let, dětí se specifickými potřebami či dětí ze sociálně vyloučených lokalit*
- *Legislativně uchopit **individuální nerodinnou péči***

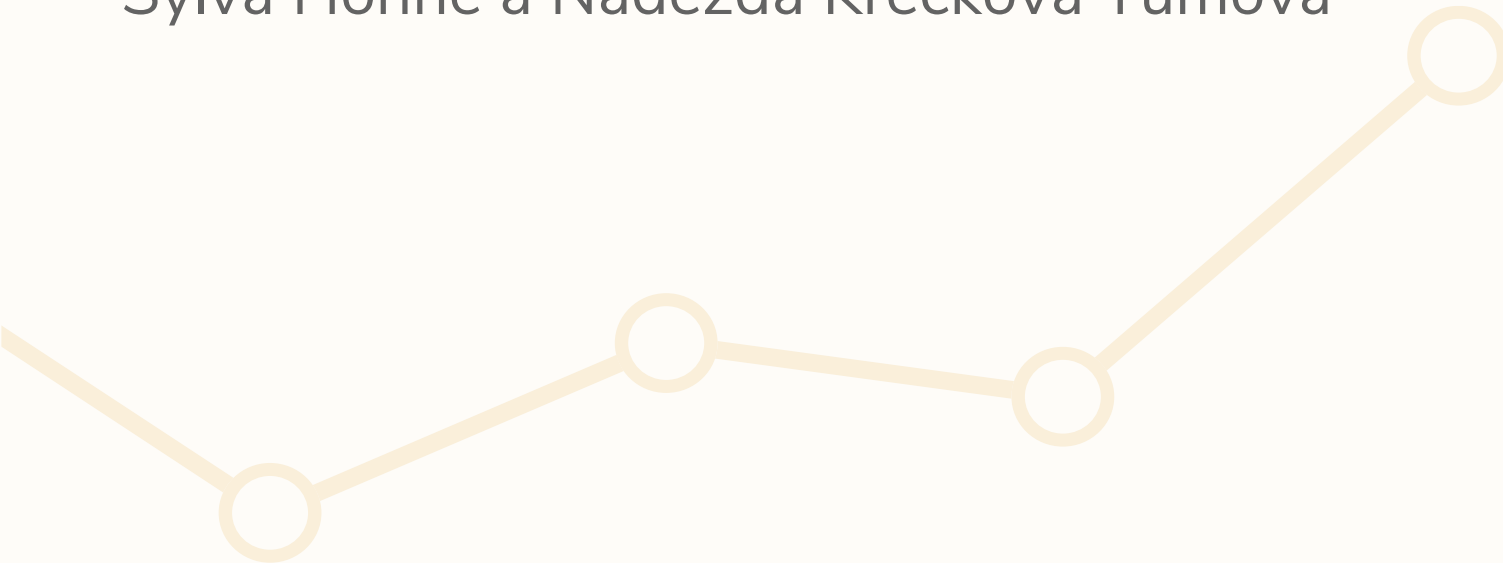
Výzkum Životní podmínky rodin s dětmi 2022

- **Cílová skupina:**
- Rodiče nezaopatřených dětí žijící v manželském či partnerském soužití v úplných rodinách (nejméně 2 roky, ne nutně biologický vztah)
- Rodiče žijící bez partnera/partnerky sami s nezaopatřenými dětmi (2 roky, péče po většinu dnů v měsíci, či se s druhým rodičem více méně rovnoměrně v péči o dítě či děti střídali)
- N = 3 195 rodičů; kvótní výběr (typ rodiny, pohlaví a vzdělání rodiče, počet nezaopatřených dětí, věk nejmladšího dítěte v domácnosti, velikost obce a region)

Počet nezaopatřených dětí v domácnosti	Úplné rodiny		Neúplné rodiny	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
jedno	1 138	47,9	535	65,4
dvě	1 050	44,2	240	29,3
tři a více	189	8,0	43	5,3

Příjmy a výdaje rodin s dětmi a dopady ekonomické krize

Sylva Höhne a Naděžda Křečková Tůmová

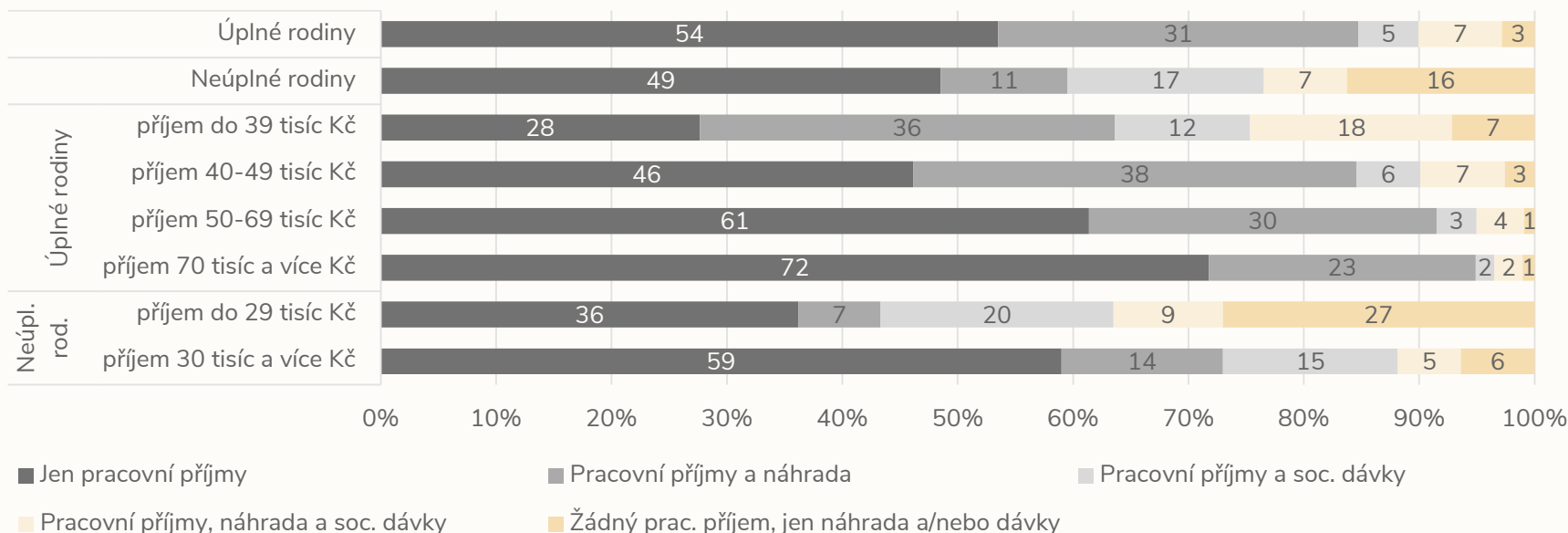
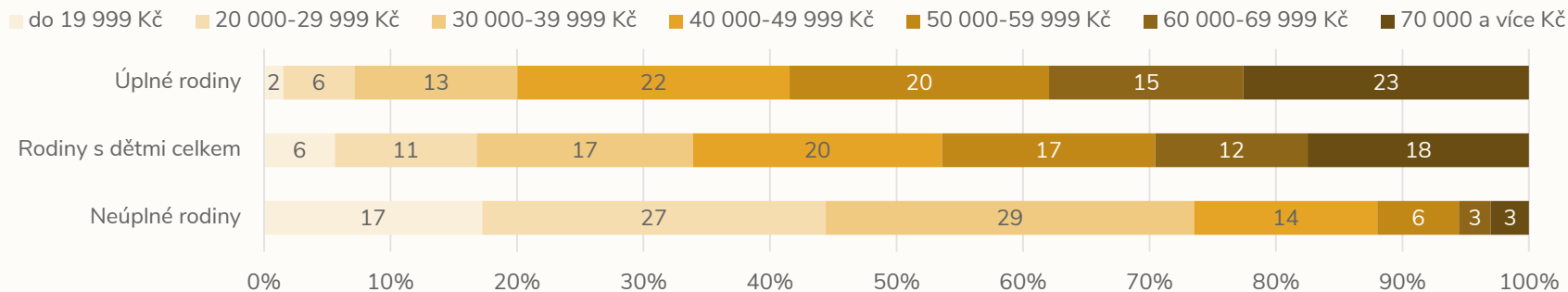
Sociálně-ekonomický kontext 2020–2022

Pandemie covidu-19, energetická krize, inflace, válečný konflikt

- Propad HDP (-5,5 % v roce 2020)
- Dočasné snížení zaměstnanosti a vzestup nezaměstnanosti
- Zvýšení sociálních výdajů státu
- Zpomalení růstu čistých peněžních příjmů domácností, nárůst obtíží při vycházení s příjmy, zvýšení příjmové chudoby
- Růst cen zboží a služeb, pokles reálné kupní síly (od podzimu 2021)
- Snižování/stagnace materiální a sociální deprivace
- Prohloubení zadluženosti domácností
- Dynamické zvýšení nákladů na bydlení (2022)
- Zhoršující se dostupnost bydlení

Příjmová úroveň a struktura

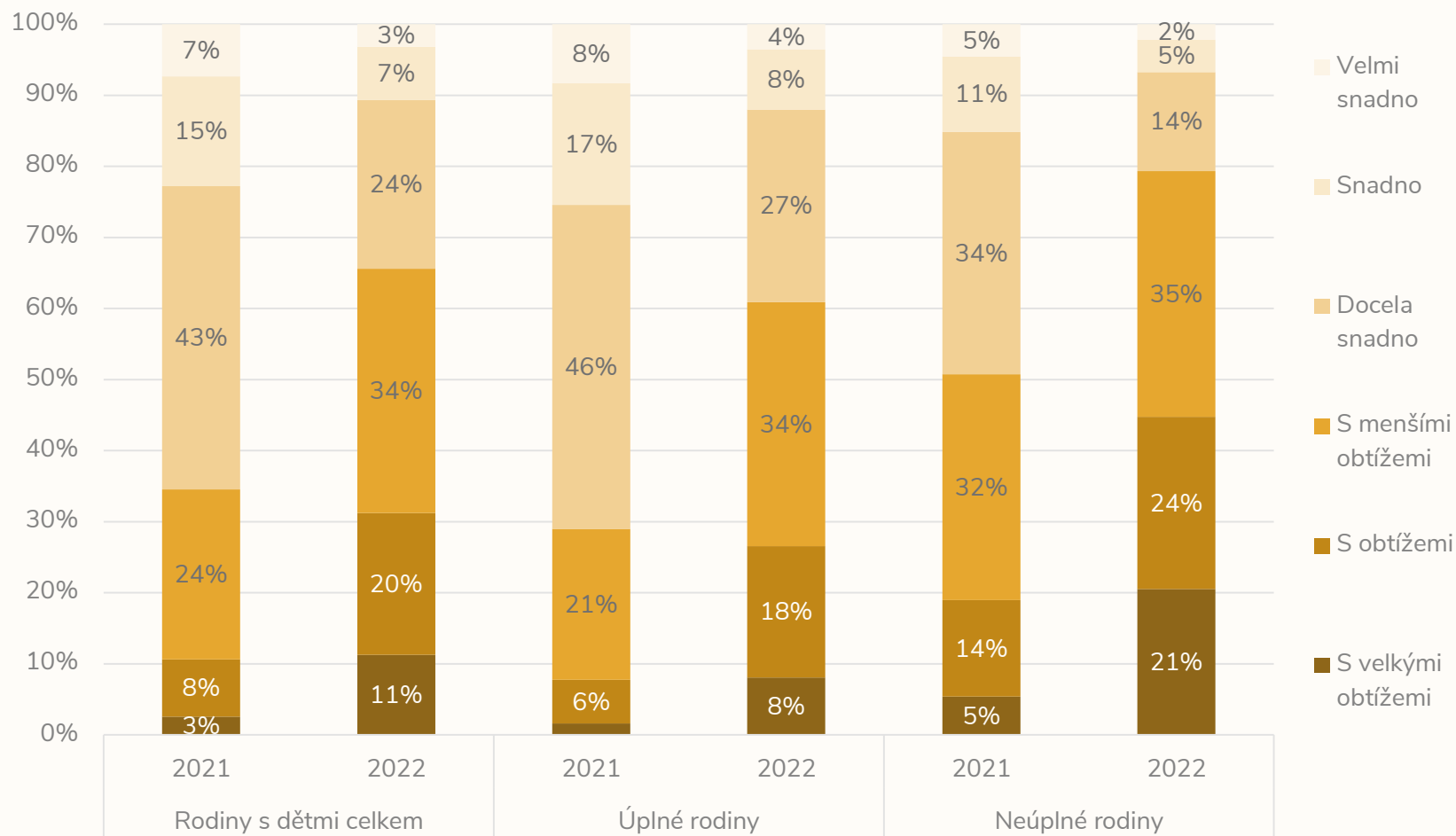
čistý měsíční příjem domácnosti:

Pozn.: Náhrada = pobírání důchodu, podpory v nezaměstnanosti, rodičovského příspěvku a/nebo nemocenských dávek; soc. dávky = čerpání přídatku na dítě, příspěvku na bydlení, náhradního výživného, dávek hmotné nouze a/nebo jiných sociálních dávek.

Vycházení s příjmy

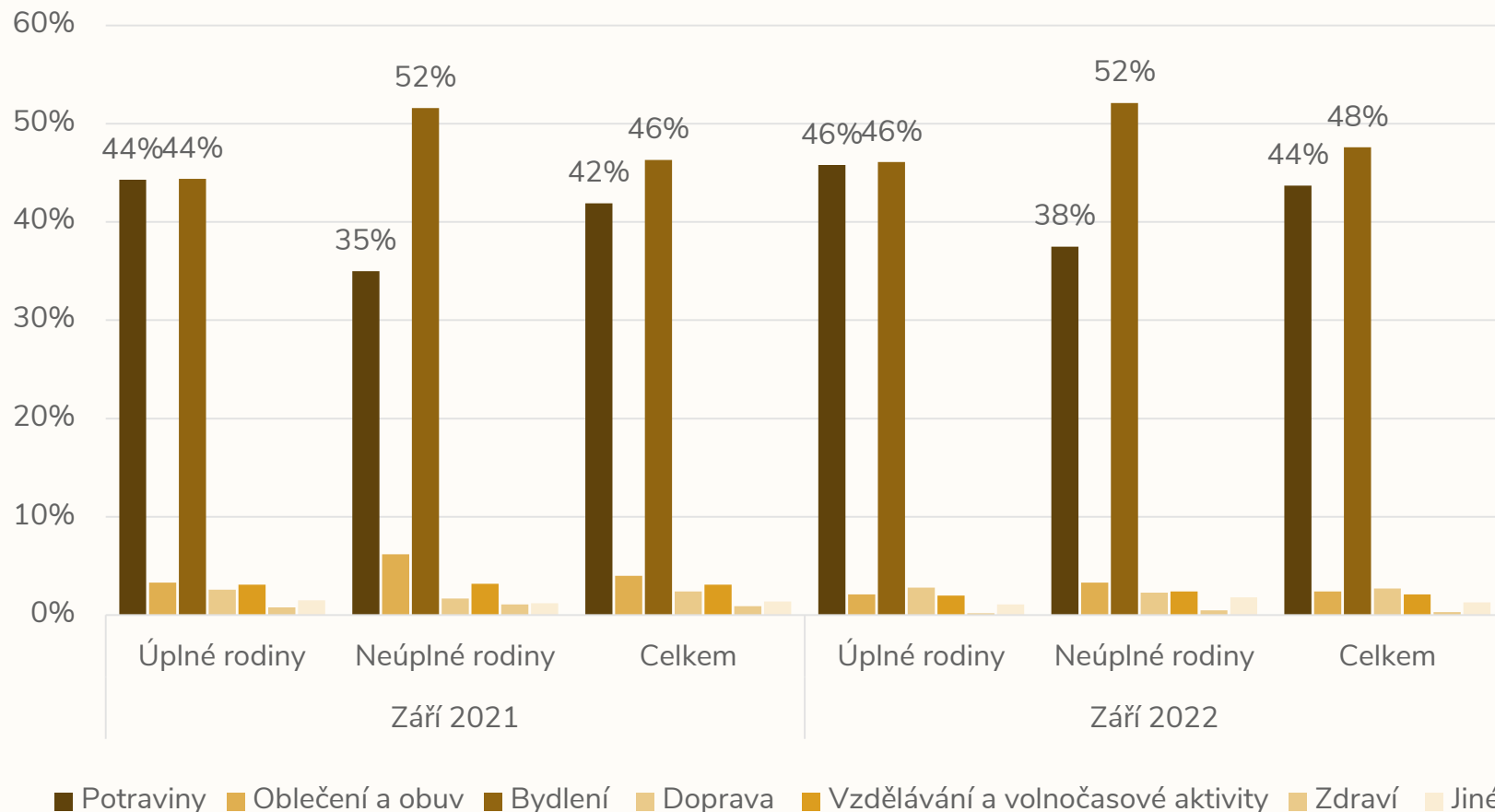
na podzim 2021 vs. na podzim 2022

Zdroj: Životní podmínky rodin s dětmi 2022

Nejvíce zatěžující výdaje pro domácnosti

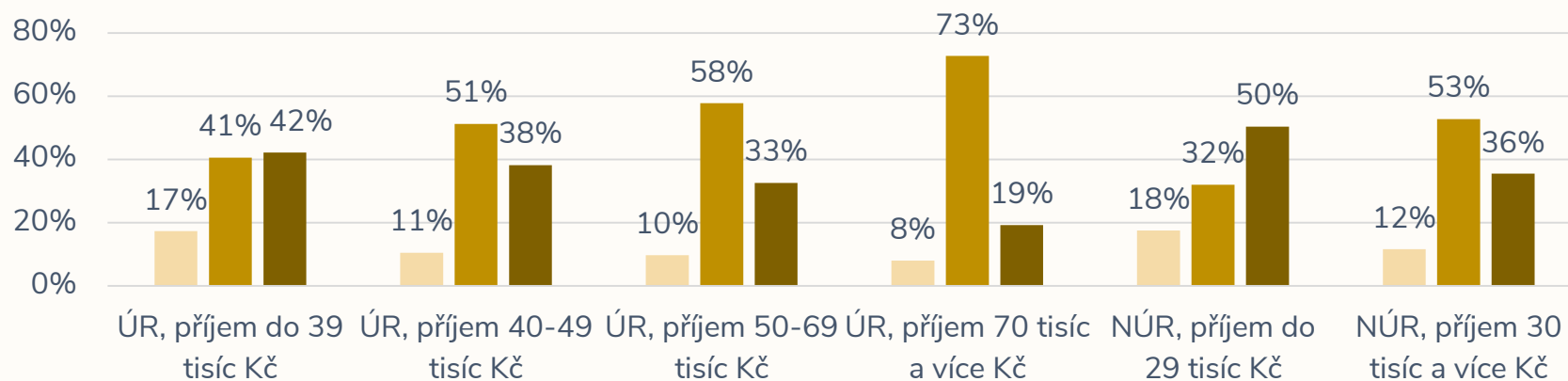
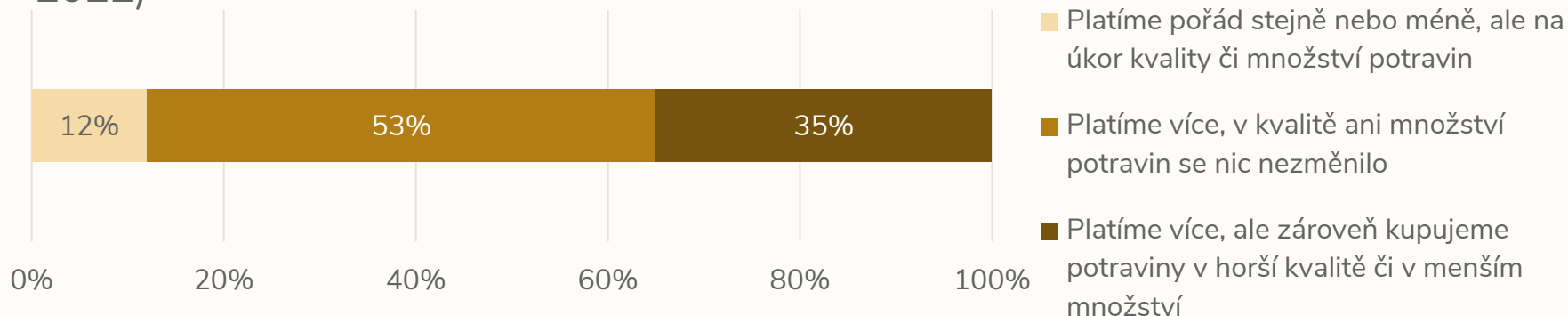
na podzim 2021 vs. na podzim 2022

Zdroj: Životní podmínky rodin s dětmi 2022

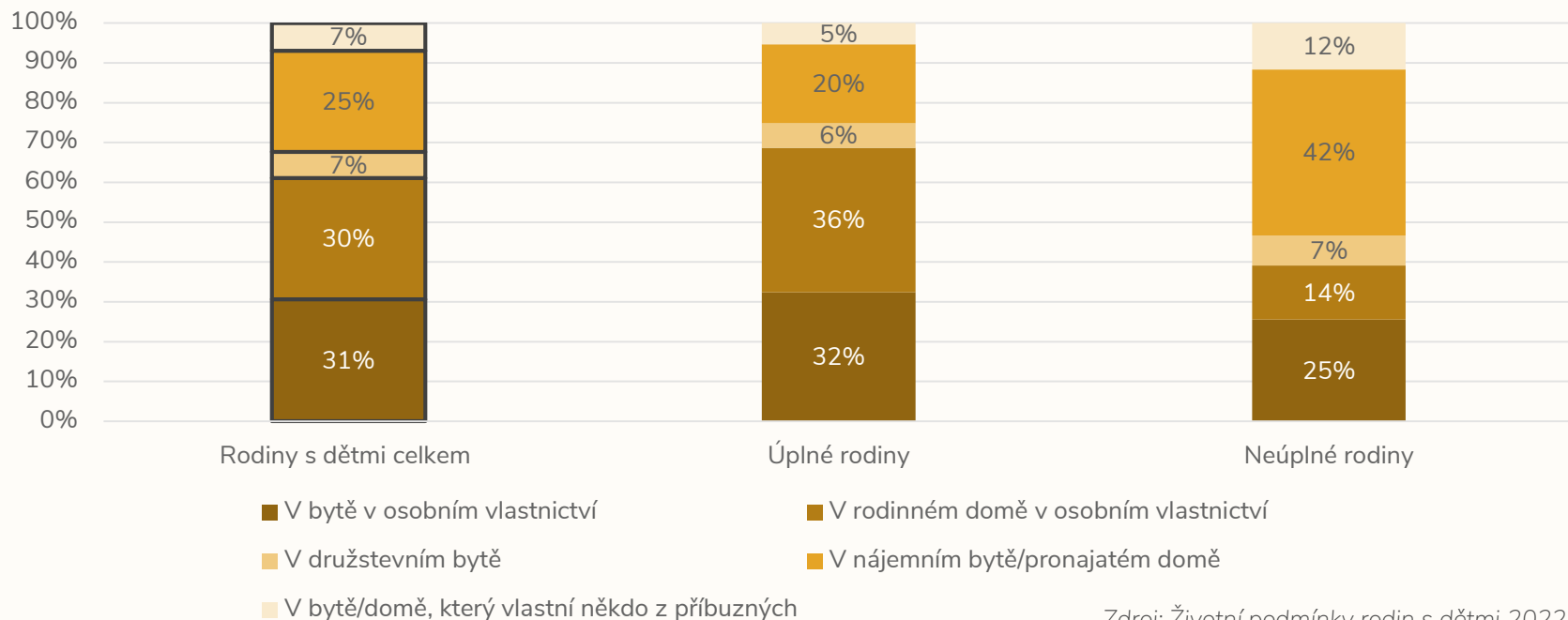
Výdaje na potraviny

Reakce domácností na zdražování potravin (změna podzim 2021 až podzim 2022)

- Platíme pořád stejně nebo méně, ale na úkor kvality či množství potravin
- Platíme více, v kvalitě ani množství potravin se nic nezměnilo
- Platíme více, ale zároveň kupujeme potraviny v horší kvalitě či v menším množství

Bydlení rodin s dětmi

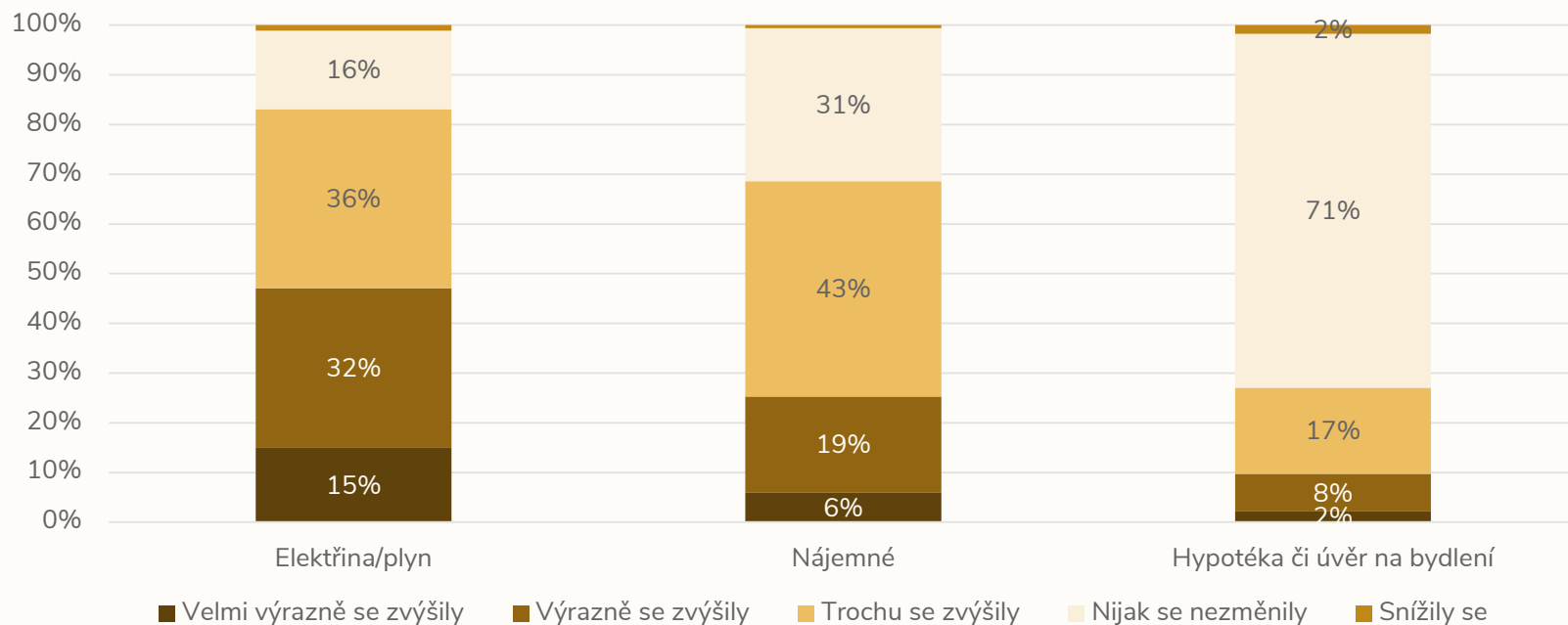

Zdroj: Životní podmínky rodin s dětmi 2022

- Čím je ekonomická situace rodiny lepší a disponibilní příjmy vyšší, tím spíše volí vlastnické bydlení
- Domácnosti s nižšími příjmy jsou významně častěji odkázány na bydlení nájemní
- Sólo rodiče ze stejné příjmové kategorie jako rodiny úplné mají vyšší zastoupení v nájemním sektoru
- Na vlastnické bydlení dosahovaly častěji domácnosti rodičů středního a vyššího věku
- Mladé rodiny s nejstarším dítětem předškolního věku nejsou v oblasti bydlení zcela konsolidovány, bydlí častěji v nájmu a častěji využívají bydlení u někoho z příbuzných

Vnímání dopadů zvyšování cen v oblasti bydlení

na podzim 2022 vs. na podzim 2021

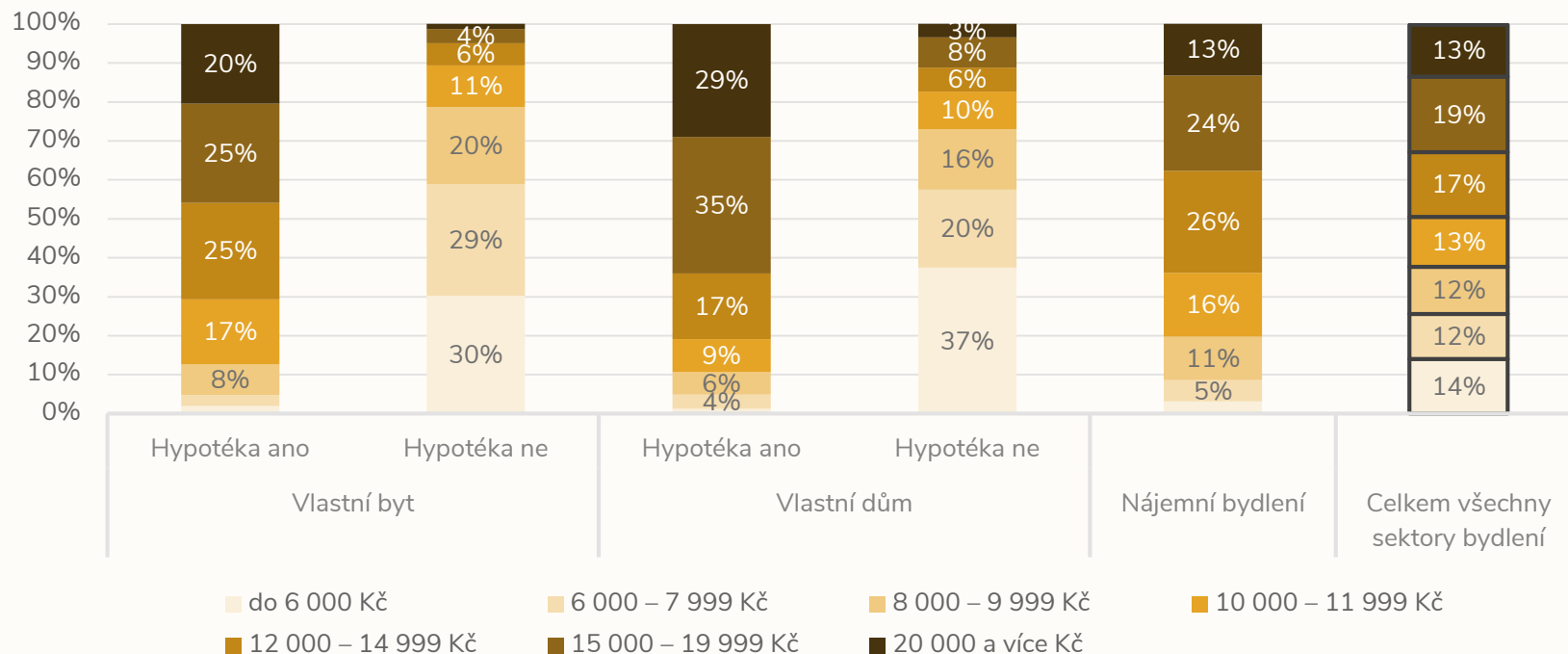

Zdroj: Životní podmínky rodin s dětmi 2022

- Zdražování **energií** vnímají všechny rodiny s dětmi bez ohledu na typ, složení, počet dětí nebo jejich věk
- Velmi výrazné a výrazné zvýšení výdajů **na energie** pocítily častěji domácnosti se 4 a více členy
- Vnímání intenzity změny výdajů **na energie** se liší u domácností dle výše jejich celkových příjmů (vysokopříjmové ho vnímají častěji jako mírné, nízkopříjmové jako výrazné nebo velmi výrazné).

Celkové výdaje na bydlení

na podzim 2022

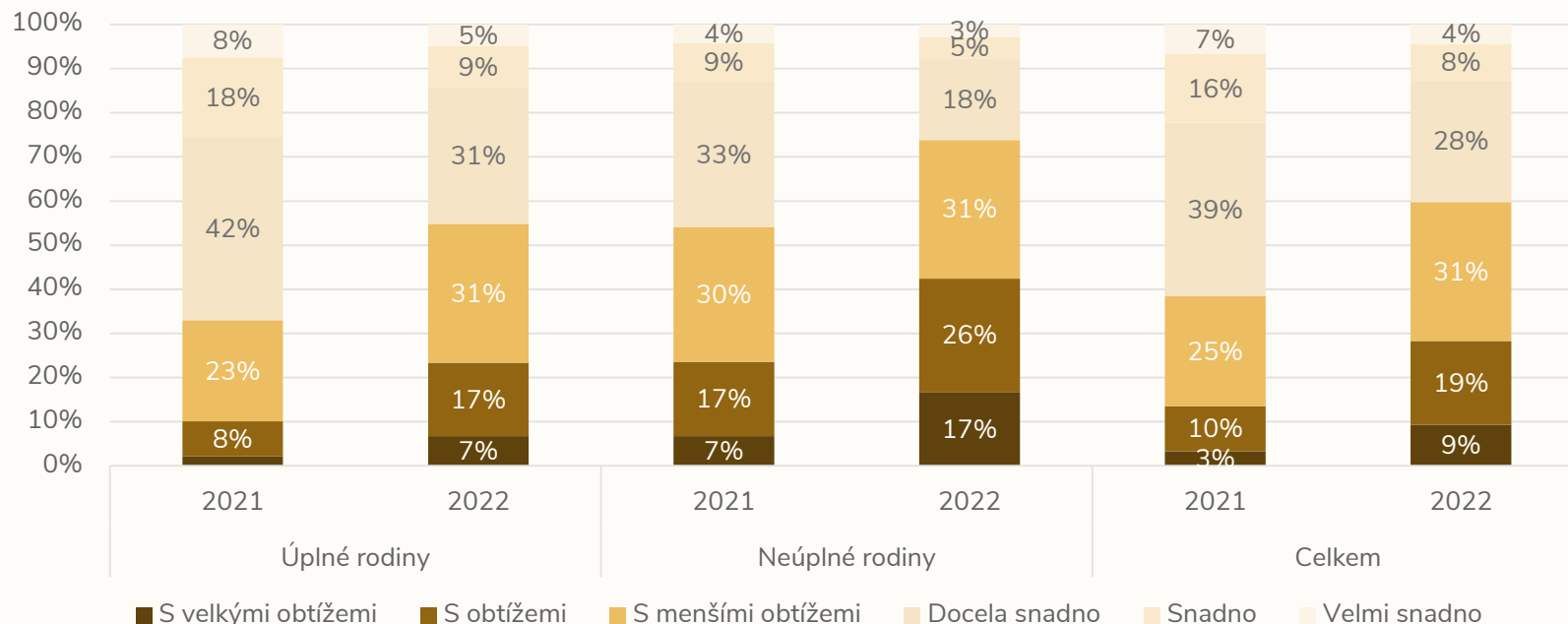

Zdroj: Životní podmínky rodin s dětmi 2022

- Přibližně polovina rodin s dětmi (47 %) měla pocit, že se jim v září 2022 oproti předchozímu roku celkové výdaje na bydlení výrazně nebo velmi výrazně zvýšily
- Změnu vnímaly shodně úplné i neúplné rodiny
- Pocit výrazného či velmi výrazného zvýšení celkových výdajů na bydlení měly častěji domácnosti s nižšími příjmy a ty, které obývaly nájemní byty či žily ve vlastním domě

Zvládání výdajů na bydlení

na podzim 2022 vs. na podzim 2021

Zdroj: Životní podmínky rodin s dětmi 2022

- Na subjektivně pocíťované velké či střední obtíže s hrazením výdajů na bydlení mají ve vzájemném provázání vliv: úplnost rodiny, její příjmová úroveň, počet dětí v rodině a sektor bydlení (výsledek binární logistické regrese)
 - Nejvíce ohroženy jsou nízkopříjmové domácnosti sólo rodičů žijící v nájemním sektoru
 - Do obtíží s hrazením výdajů na bydlení se s více než 50% pravděpodobností mohou dostat i nízkopříjmové úplné rodiny, především pokud mají 3 a více dětí a obývají nájemní sektor nebo vlastní dům

Zvládání obtíží s úhradou bydlení

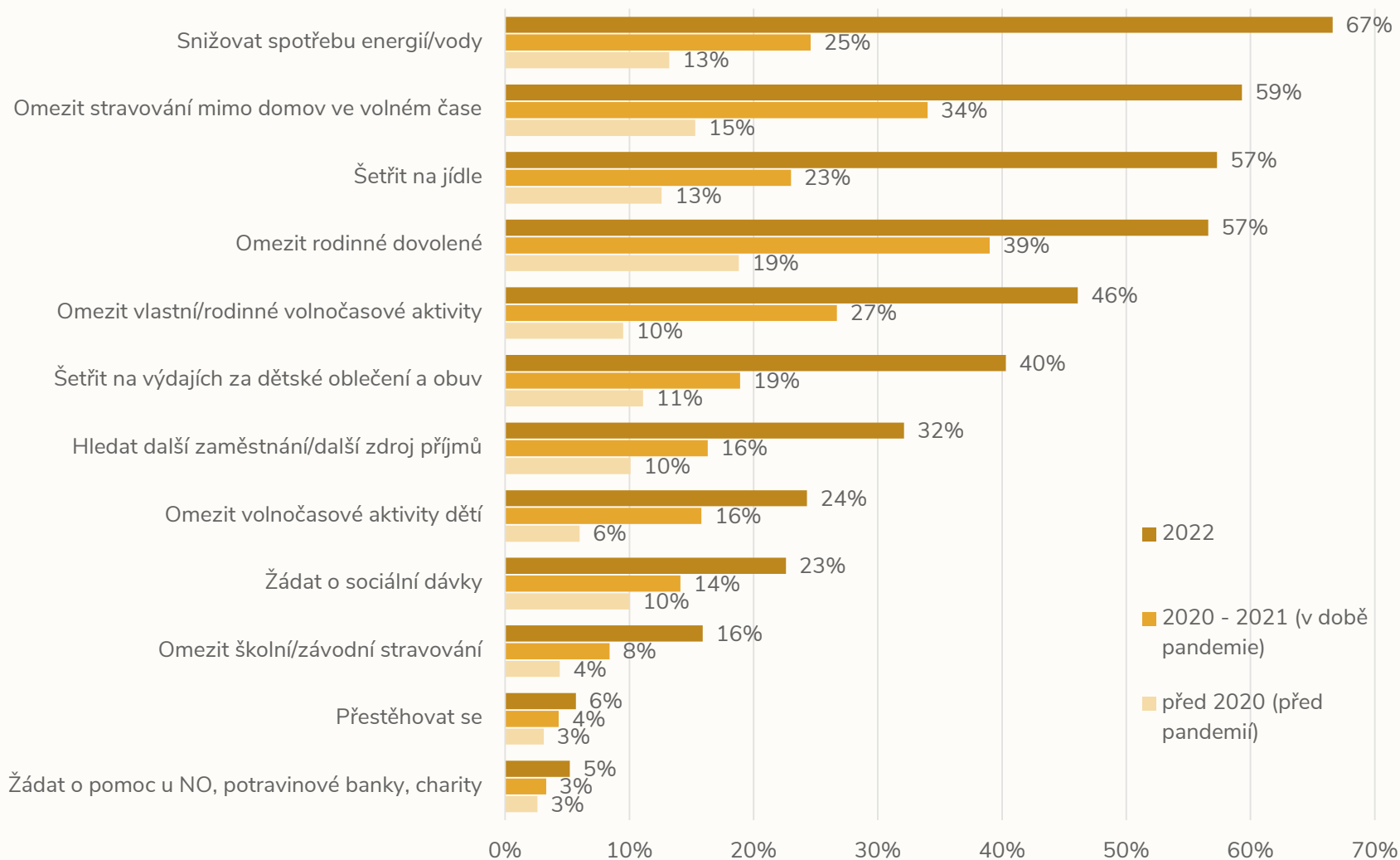
v období podzim 2021 až podzim 2022

- I přes horší zvladatelnost výdajů na bydlení se v roce 2022 dařilo českým rodinám s dětmi závazkům v této oblasti dostávat, nemožnost zaplatit se týkala pouze malé části z nich
 - 12 % se dostalo do obtíží s uhrazením běžných nákladů - nájmu, energií nebo dalších služeb
 - 11 % se dostalo do obtíží s uhrazením nedoplatku z vyúčtování energií a dalších služeb
 - 7 % se dostalo do obtíží při hrazení splátky hypotéky či úvěru na bydlení
- Domácnosti, které se do finanční tísně v souvislosti s placením výdajů na bydlení dostaly, nejsou v takových situacích zvyklé žádat o pomoc
 - Ty, které tak učinily, se nejčastěji obrátily na rodinu či přátelé (50 %) či požádaly o odklad nebo snížení platby (40 %)
 - O sociální dávky požádala necelá třetina (29 %), půjčkou u banky nebo jiné instituce tuto situaci řešila pětina (21 %) a na neziskové organizace se obrátilo 13 %
- Domácnosti, kterým se nedostalo pomoci (buď si o ni neřekly nebo byly se svou žádostí neúspěšné), nejčastěji tuto situaci vyřešily zaplacením pohledávky v pozdějším termínu (71 %), 15 % situaci neřešilo a 14 % nejčastěji využilo úspor nebo zvýšilo své pracovní nasazení, aby navýšilo příjmy do rodinného rozpočtu

Výdaje na děti vázané na začátek školního roku

- Více než čtvrtina rodičů (28 %) měla pocit, že nemůže zcela uspokojit všechny potřeby svých dětí
 - Vyšší míra uspokojení dětských potřeb byla u rodin s jedním či dvěma dětmi maximálně ve věku 6 let
 - Nižší míra finančního uspokojení všech potřeb dětí byla ve dvou a vícedětných rodinách, jestliže bylo alespoň jedno dítě starší 12 let
- Průměrné výdaje v souvislosti **se začátkem školního roku** se výrazně nelišily v úplných rodinách a rodinách sólo rodičů, významně se v jejich výši od sebe nelišily ani domácnosti v různých příjmových kategoriích
- Faktorem s vlivem na výši výdajů na začátku školního roku byla fáze vzdělávacího cyklu dětí:
 - Nejméně finančně náročné je vybavit předškoláka
 - Z hlediska žáků ZŠ je více finančně náročný zejména první stupeň
 - Finančně náročnější než vybavení pro žáka ZŠ je vybavení pro středoškoláka a začátek nového semestru u vysokoškoláka
- Se zvládnutím plateb v souvislosti se začátkem školního roku měla v září 2022 necelá čtvrtina (22 %) rodin střední či velké obtíže. Šlo zejména o:
 - Samoživitele s nižšími příjmy
 - Rodiny s více školou povinnými dětmi

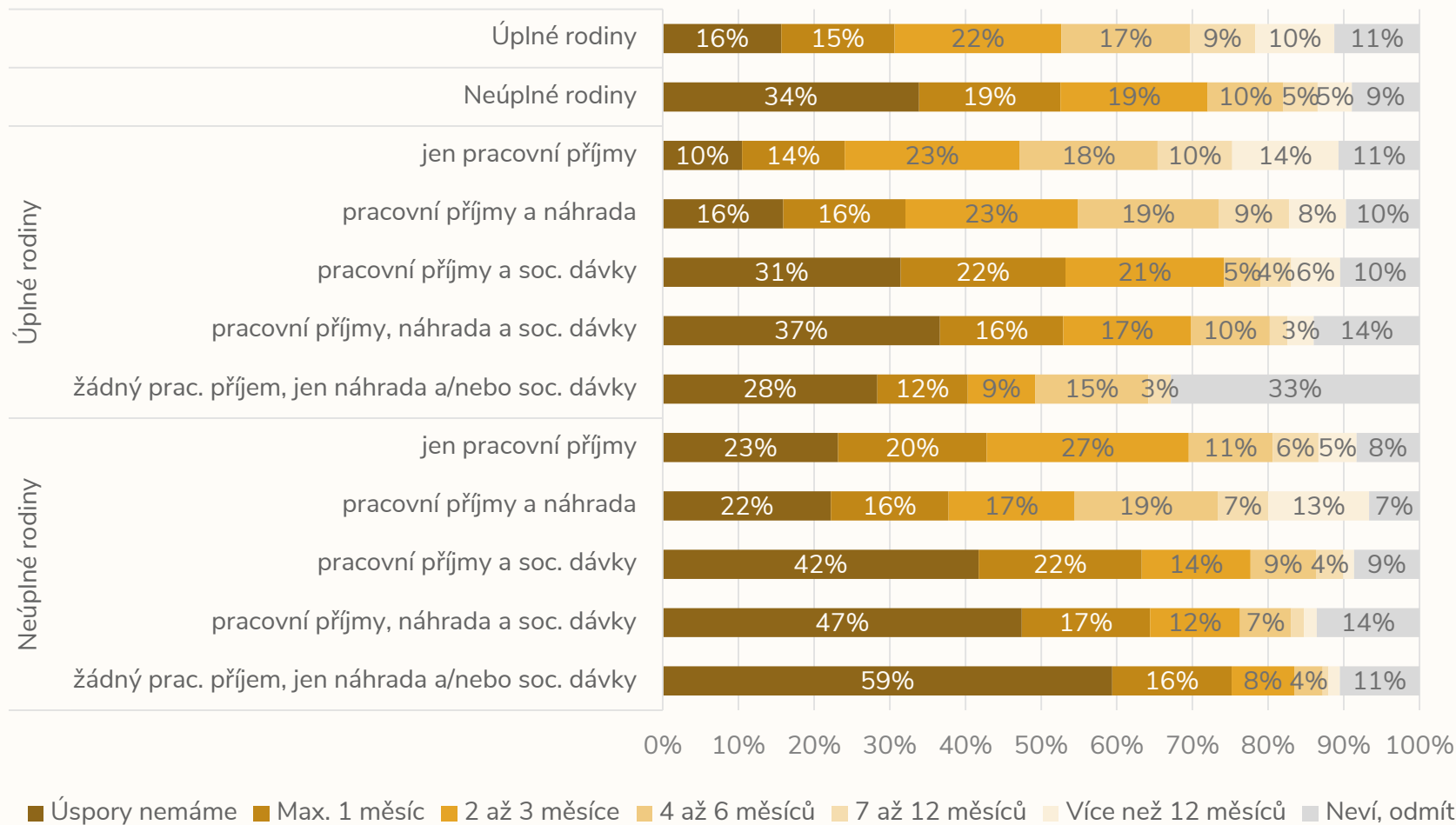
Strategie domácností – úsporná opatření

Zdroj: Životní podmínky rodin s dětmi 2022

Finanční rezervy

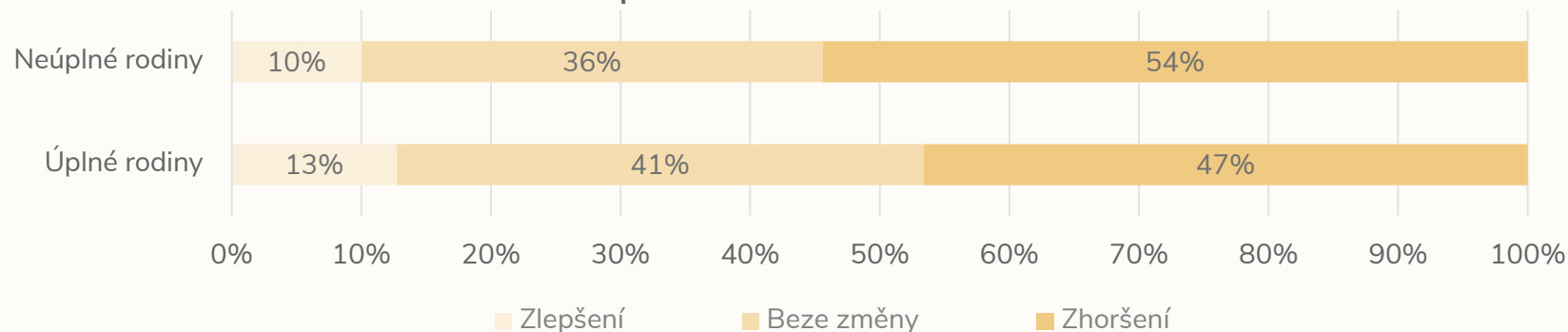
Pokud by Vaše domácnost zůstala bez příjmů, **jak dlouho by Vám úspory umožnily udržení stejné životní úrovně, jakou máte dnes?**

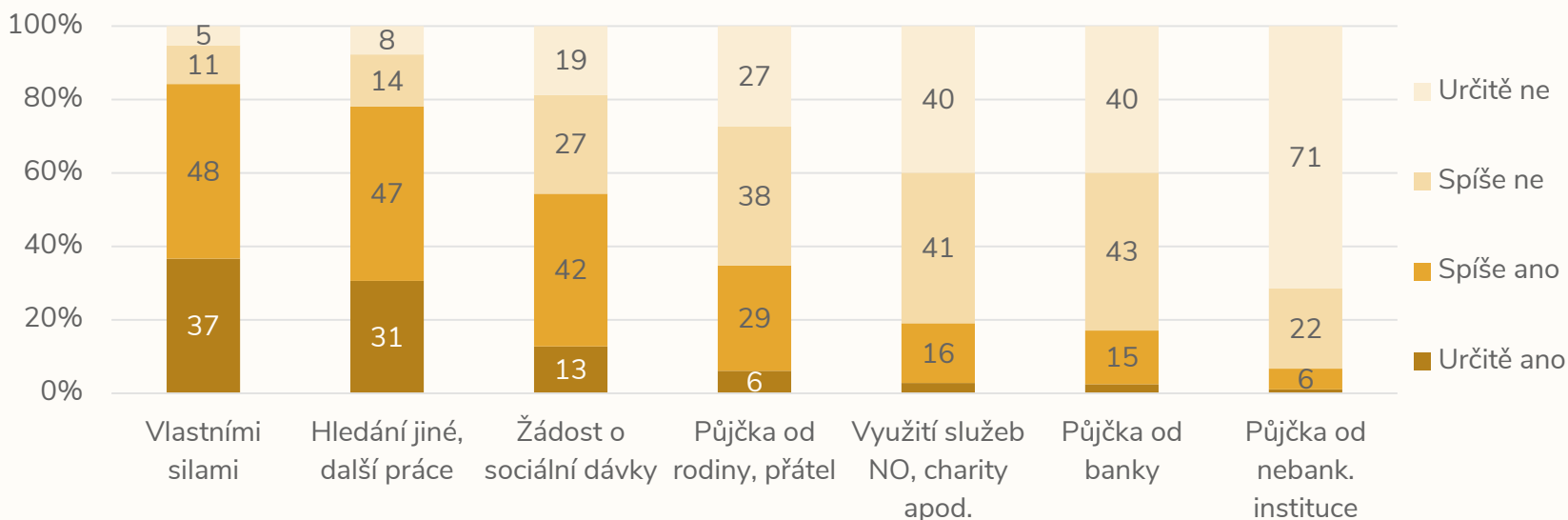
Zdroj: Životní podmínky rodin s dětmi 2022

Očekávání zhoršení finanční situace domácnosti a možné řešení

Finanční situace domácnosti v příštích 12 měsících:

Způsoby řešení případného zhoršení finanční situace domácnosti:

Zdroj: Životní podmínky rodin s dětmi 2022

Shrnutí – příjmy, výdaje a úsporná opatření

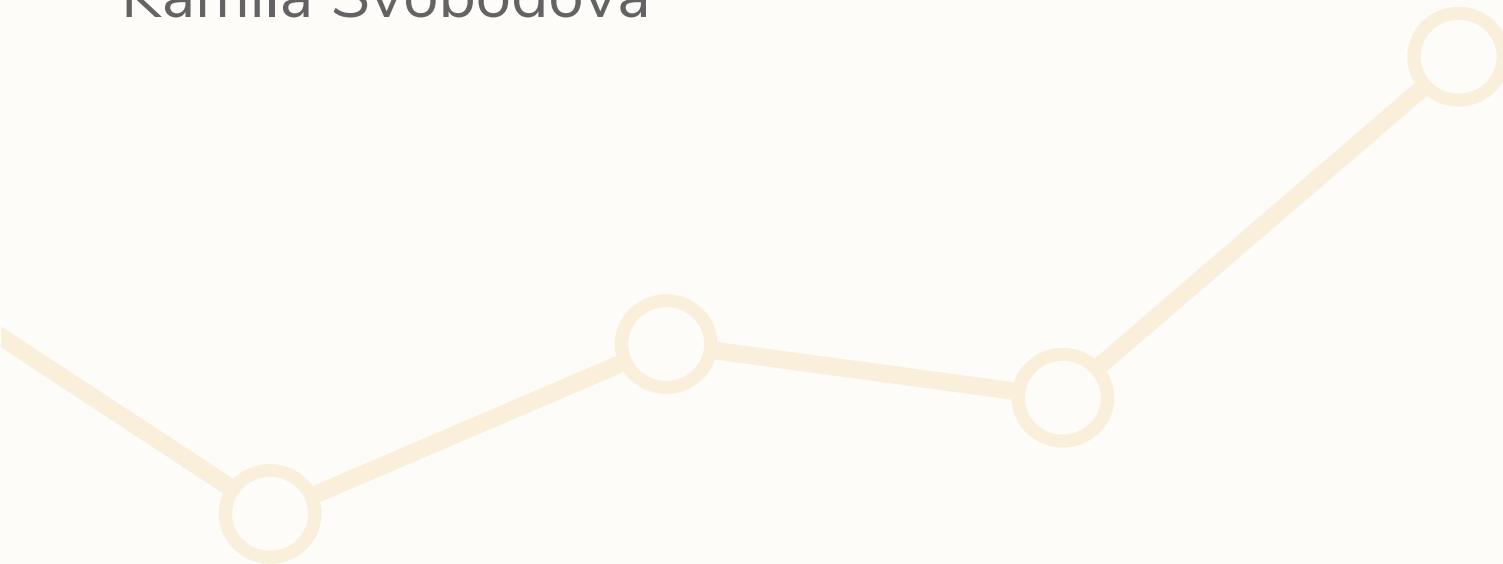
- Lepší příjmová úroveň a snadnější vycházení s příjmy v případě úplných rodin oproti rodinám sólo rodičů. Meziroční nárůst obtíží při vycházení s příjmem na podzim 2022, zvláště u nízkopříjmových domácností.
- Rodiny s nejmladším dítětem do tří let věku – subjektivně větší potíže vyjít s příjmem, větší závislost na sociálních dávkách.
- Ve dvou třetinách úplných rodin výdělečně činní oba rodiče, v necelé třetině pouze jeden (zpravidla otec), 3 % rodin bez pracovních příjmů.
- Výdělečně činní sólo rodiče: 89 % otců, resp. 80 % matek, 16 % rodin bez pracovních příjmů.
- Zhruba polovina rodin hospodaří pouze s pracovními příjmy. Sólo rodiče čerpali až třikrát častěji než rodiny úplné (36 % vs. 13 %) alespoň jednu ze sociálních dávek (přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, náhradní výživné, dávky hmotné nouze).
- Necelou polovinu (46 %) úplných rodin nejvíce zatěžují výdaje na potraviny, dalších 46 % úplných rodin výdaje na bydlení. Rodiny sólo rodičů jsou výdaji na bydlení zatíženy mnohem více (52 % vs. 38 % nejvíce zatěžují výdaje na potraviny).
- Zdražování potravin dopadlo více na rodiny v obecně horší ekonomické situaci, které musely ubírat v jejich kvalitě či množství, a to i když za ně platily vyšší částky.
- V oblasti nákladů na bydlení pocítila necelá polovina rodin s dětmi (velmi) výrazné zdražení energií (bez ohledu na typ rodiny, složení, počet dětí nebo jejich věk), čtvrtina vnímala (velmi) výrazné zdražení nájemného a desetina splátek hypotéky.

Shrnutí – příjmy, výdaje a úsporná opatření

- Vlastnické bydlení nezatížené hypotékou je co do měsíčních plateb nejméně finančně náročné, naopak nejvíce platí vlastníci domů s hypotékou. Měsíční platby za nájemní bydlení a za vlastní byt s hypotékou se výrazněji neliší.
- Větší obtíže s platbami za bydlení deklarují sólo rodiče, ve srovnání s úplnými rodinami se pro ně v roce 2022 oproti roku 2021 tyto obtíže výrazněji prohloubily.
- Více než čtvrtina rodin s dětmi nemůže svým dětem zaplatit vše potřebné, sólo rodiče častěji než rodiny úplné (43 % vs. 23 %). Nižší je míra finančního uspokojení všech potřeb dětí v rodinách se dvěma a více dětmi, je-li alespoň některé z nich starší 12 let.
- Průměrné výdaje v souvislosti se začátkem školního roku se výrazně nelišily dle úplnosti rodiny a úrovně příjmů. V září 2022 zaplatila polovina rodin s dětmi nejvýše 3,5 tisíc Kč, tři čtvrtiny rodin maximálně 5 tisíc Kč. Nízký příjem domácnosti, neúplnost rodiny a vyšší počet dětí ztěžuje úhradu těchto plateb.
- Energetická krize a zdražování přiměla (oproti pandemii) větší podíl rodin volit úsporná opatření. Sólo rodiče je uplatňovali častěji než rodiny úplné. S vyšším počtem dětí v rodině se úsporná opatření více dotýkala samotných dětí.
- Každá třetí rodina sólo rodiče a každá šestá úplná rodina nemá žádné úspory, další necelá pětina by při výpadku příjmů pokryla své potřeby nejvýše jeden měsíc.
- Polovina rodin s dětmi (54 % neúplných a 47 % úplných) očekávala v příštích 12 měsících zhoršení finanční situace, které by nejčastěji řešili vlastními silami a hledáním další/jiné práce, příp. žádostí o sociální dávky.

Hodnocení a preference státní podpory rodinám s dětmi

Kamila Svobodová

Hodnocení sociálních dávek, kterými stát pomáhá rodinám s dětmi zvládat obtížné situace (v %)

	Spíše nebo rozhodně souhlasím	Ani souhlas, ani nesouhlas	Spíše nebo rozhodně nesouhlasím	Neumím posoudit
Sociální dávky dobře pokrývají potřeby rodin a různé životní situace.	18,8	29,0	52,3	19,1
Výše sociálních dávek je přiměřená.	17,2	32,9	50,0	21,0
Podání žádosti o sociální dávky je jednoduché.	22,4	28,9	48,7	20,9
Informace o sociálních dávkách jsou dobře srozumitelné.	26,0	29,8	44,2	16,8
Informace o sociálních dávkách je snadné získat.	32,1	29,4	38,4	15,1
Je v pořádku, jak je zohledňován příjem domácnosti pro nárok na sociální dávky.	33,6	28,1	38,3	15,7
Pobírat sociální dávky je ponižující.	21,5	24,5	53,9	7,0

Pozn.: Podíly odpovědí v prvních třech sloupcích tabulky jsou po vyloučení varianty „neumím posoudit“

Zdroj: Životní podmínky rodin s dětmi 2022

- Většina rodičů se k této oblasti staví **kriticky**, popř. je ve svých postojích nerozhodná
- Největší kritika se vztahovala k **zacílení dávek** na pokrytí potřeb a životních situací rodin a k **výši dávek**; kritičtější byli lidé, jejichž domácnost nějaké sociální dávky čerpala
- Méně kritičtí byli v úplných rodinách rodiče s nejvyšším vzděláním a nejvyššími příjmy
- *Jedním z řešení by mohlo být zlepšení informovanosti (osvěta, přístup zaměstnanců ÚP apod.), příp. zjednodušení žádostí o soc. dávky*

Jednorázový příspěvek na dítě ve výši 5 000 Kč

Vyplácen od července 2022 na nezletilé děti, pokud byly hrubé příjmy domácnosti v roce 2021 nižší než 1 milion Kč

- Do konce roku 2022 jej dostalo přes **910 tisíc rodin na 1,35 milionů dětí**, čímž byly podpořeny zhruba dvě třetiny všech dětí daného věku
- Podle šetření *Životní podmínky rodin s dětmi 2022* příspěvek obdržely nebo o něj požádaly $\frac{3}{4}$ rodin
- Necelá $\frac{1}{4}$ o tuto dávku (dosud) nepožádala
 - Nejčastěji **z důvodu příjmů překračujících hranici pro nárok** na dávku - týkalo se 60 % úplných rodin a pětiny rodin neúplných
 - Nejčastěji uváděným důvodem pro nepodání žádosti sólo rodiči byla skutečnost, že **mají pouze zletilé děti** – 30 % vs. 8 % úplných rodin
- Pro **41 % rodičů byl příspěvek významnou pomocí**, pro 21 % nebyl ani významnou ani nevýznamnou pomocí a pro 38 % byl nevýznamnou pomocí
 - Významnou pomocí byl zejména pro rodiny **nízkopříjmové** (až 56 %), **neúplné** (49 %) a **vícedětné** (47 %)
- Rodiče by uvítali **opětovnou výplatu tohoto příspěvku** (zaznívaly návrhy od jednorázového zopakování až po jeho pravidelnou výplatu jednou či dvakrát ročně, případně častěji) a opakovaně **kritizovali omezení výplaty věkem plnoletosti namísto ne/zaopatřenosti** (výdaje na potřeby studujících mohou být vyšší než u mladších dětí – ubytování, doprava apod.)
- **Vhodný nástroj pomoci rodinám s dětmi v dobách ek. krize, bude-li cílen na rodiny s nižší ek. úrovní, příp. splňující další kritéria (neúplnost, vyšší počet dětí)**

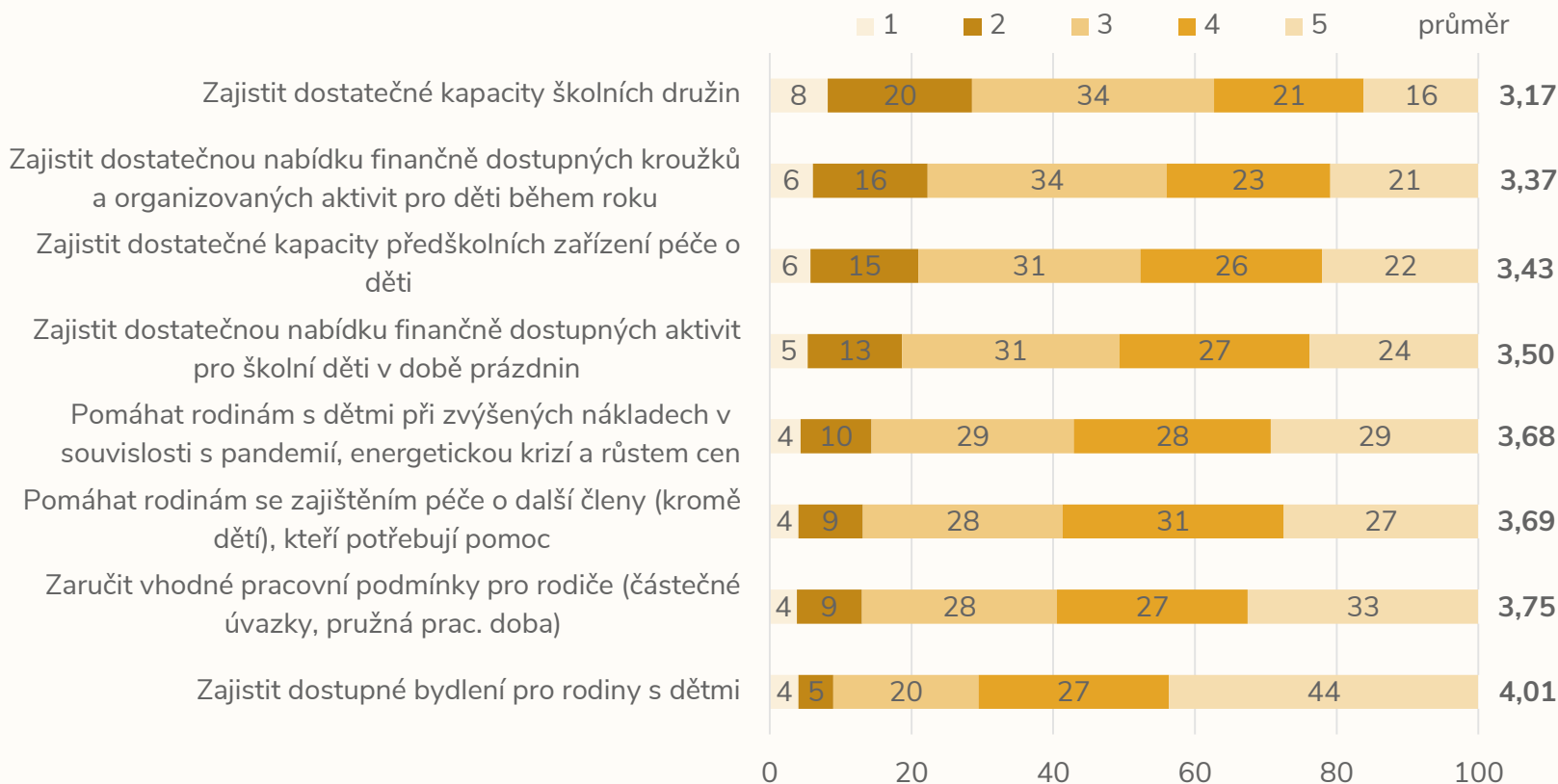
Přídavek na dítě

Díky novele zákona o státní sociální podpoře v červenci 2021 se rozšířil okruh příjemců na rodiny s rozhodným příjmem (z 2,7) do 3,4násobku životního minima rodiny a byly navýšeny částky přídavku na dítě jak v základní, tak ve zvýšené výměře

- V roce 2021 přídavek pobíralo průměrně 233 tisíc dětí, rok 2022 přinesl další nárůst a **v prosinci 2022 jej čerpalo až 387 tisíc dětí**; zvýšení částek životního minima od ledna 2023 dále rozšířilo potenciální okruh příjemců
- Sólo rodiče s alespoň jedním dítětem (bez dalších osob) představují necelou polovinu všech rodin, do kterých výplata přídavků směřuje
- Podle dat dotazníkového šetření pobíralo v září 2022 **přídavek na dítě 17 % rodin s dětmi, mezi samoživiteli ale každý třetí, z úplných rodin každá devátá**
- Míra čerpání přídavku na dítě by mohla být vyšší, zvláště mezi nízkopříjmovými rodinami. Ty totiž častěji **nevědí, jak nebo kde mají o dávky požádat**, nebo jim případná žádost nedávala smysl kvůli příliš nízké výši dávky.
- Hlavním důvodem nečerpání přídavků je nicméně většinový dojem, že **rodina nemá na dávku nárok, příp. se necítí být „sociální případ“**
- Sedm z deseti rodičů je přitom pro zachování adresnosti vyplácení přídavku, resp. jeho zacílení na rodiny s nízkými a středními příjmy
- **Větší informovanost a zpřehlednění informací o dávkách by mohlo přispět k jejich čerpání oprávněnými rodinami**

Do jaké míry se státu daří...?

Hodnocení na škále 1-5 jako ve škole (v % a průměr)

Pozn.: Po vyloučení odpovědi nevím. Průměr na škále 1-5 jako ve škole, kde 1 znamená nejlepší hodnocení, 5 nejhorší.

Zdroj: Životní podmínky rodin s dětmi 2022

- U všech zjišťovaných typů opatření **převažovalo hodnocení kritické** a průměr „známek“ se pohyboval mezi hodnotami 3 a 4

Návrhy rodičů na zaměření státní podpory

Jaká podpora ze strany státu, popř. obce či zaměstnavatele rodičům nejvíce chybí a na co by se podle jejich názoru měla pomoc rodinám zaměřit v nejbližší budoucnosti?

Rostoucí životní náklady a energetická krize

- Jedno z **nejpalčivějších a nejčastěji zmiňovaných témat**, vyvolává obavy z budoucnosti
- Rostoucí ceny, především potravin, energií, pohonných hmot a dalšího zboží a služeb, v kontrastu s minimálním či žádným navyšováním jejich příjmů, rodiče znepokojovaly a citelně zasahovaly do rodinných rozpočtů
- Požadovali, aby **stát v této oblasti intervenoval**, a to buď regulací a zastropováním cen nebo přímo jejich snížením
 - *„Nezvyšovat ceny energií, to se nedá zaplatit z normálních příjmů, snížit ceny potravin nutných pro život, nezvyšovat ceny obuvi a oblečení pro děti a dospělé.“
(neúplná rodina)*
- Důraz na soběstačnost rodin; pokud by nedocházelo ke zdražování, zachovají si rodiny svou **autonomii a nezávislost na státní podpoře**
- Kritika podpory Ukrajiny – finanční pomoc rodiče vnímali jako nespravedlivě nastavenou a poskytovanou na úkor našich obyvatel

Podpora pracujících rodičů

- Pro rodiny jsou důležité především **příjmy z výdělečné činnosti v dostatečné výši**, sociální dávky považují naopak až za krajní formu podpory v nezbytně nutných případech
- Kritika **nedostatečné podpory pracujících rodičů** (s nižšími příjmy) v kontrastu se štědrá podporou nepracujících
 - *„Podpora rodin s dětmi by se měla vyplácet jen těm, kde rodiče pracují, a tam, kde nepracují ze zdravotních důvodů či péče o zdravotně postižené. Ti, co nepracují ze svého uvážení, by nikdy žádnou sociální podporu od státu dostávat neměli, a to ani minimální.“ (úplná rodina)*
- Podpora pracujících rodičů by mohla být realizována prostřednictvím nižších daní z příjmu, vyšších slev na dani, odečitatelných položek či daňových bonusů, a to především pro **nízkopříjmové rodiny**
- Cíleně by měly být podporovány **rodiny s dětmi**, např. vyššími daňovými zvýhodněními na vyživované děti
- Vznesen požadavek na **navýšení mezd**
- *Podpořit pracující rodiče **nepřímou finanční podporou** - efektivní, administrativně nenáročný nástroj, který může rychle a snadno reagovat na nenadálé společenské situace*
- *Podporovat genderové audity a propagovat příklady dobré praxe pro snížení **gender pay gap**, který mimo jiné představuje jeden z rizikových faktorů nepříznivé ekonomické situace sólo matek. Zaručit **adekvátní platové ohodnocení za odvedenou práci***

Návrat na pracovní trh po rodičovské dovolené a sladění rodinného a pracovního života

- Matky vypovídaly o potížích spojených s návratem do zaměstnání po ukončení rodičovské dovolené, především o **nedostatečné nabídce zkrácených úvazků, flexibilní pracovní doby a práce z domova**
 - *„Chybí mi pracovní příležitosti na částečný úvazek nebo práce z domu. S malými dětmi je nemožné, aby oba rodiče pracovali na plný úvazek, když nemají pomoc od prarodičů, kteří stále chodí do práce. Od toho se odvíjí i špatná finanční situace...“ (úplná rodina)*
- Obtíže skloubit pracovní dobu s **provozní dobou** mateřských škol a školních družin
- Obtíže při **zajištění péče o děti v období prázdnin a v době nemoci**
- Uvítali by proto delší dovolenou, případně volné dny v zaměstnání určené pro rodiče menších dětí či sick days
- Některým rodinám by pomohlo též prodloužení otevírací doby zařízení péče o děti či prodloužení prázdninového provozu MŠ
- **Podporovat zaměstnavatele při zavádění flexibilních forem práce, částečných úvazků (zejména rodičům menších dětí i dalším pečujícím) či práce z domova; omezovat překerní formy zaměstnávání; posilovat pracovní poradenství při přechodu z RD zpět na trh práce i v dalších fázích rodinného cyklu neformálně pečujících**

Služby péče o děti, vzdělávání

- **Nedostatečné kapacity služeb péče o děti**, především pro děti předškolního věku (zejména tříleté či mladší)
- **Dětské skupiny** jsou zmiňovány jako vhodná alternativa k MŠ, i ty jsou často nedostupné
- U soukromých zařízení či individuálního hlídání bývají **problémem vysoké ceny**
 - *„Málo míst, kam umístit děti, aby mohly mámy do práce. Nejsou ani dětské skupiny ani školky. A platit za soukromé vyjde dost draho.“ (úplná rodina)*
- Negativním důsledkem může být **pozdější návrat na trh práce**
- Kritika **nedostatečných kapacit škol** (všech stupňů) a aktivit pro děti školního věku
- Důraz na **kvalitu vzdělávání**, podpora dětí se specifickými vzdělávacími potřebami a dětí nadaných
- **Zajistit dostatečné kapacity škol; nadále zajistit financování provozu i zřizování dětských skupin**

Finanční náklady spojené se vzděláváním a volnočasovými aktivitami dětí

- Pro rodiny jsou stále více zatěžující
- Zazníval opakovaný požadavek na **nenavyšování cen stravného** ve školách, finanční **příspěvky na školní pomůcky a potřeby**, příspěvky na **dopravu či ubytování**, na **volnočasové sportovní aktivity a kroužky i jednorázové akce** pořádané školami (výlety, lyžařské výcviky, ŠVP)
- *Umožnit dětem z nízkopříjmových rodin přístup ke školnímu stravování, družinám a volnočasovým aktivitám s cílem **eliminovat jejich sociální znevýhodnění a vyloučení z kolektivů***
- *Zlepšit informovanost rodin o možnosti **žádat o dávku mimořádné okamžité pomoci** na začátku nového školního roku na úhradu výdajů souvisejících se vzděláním*

Bydlení

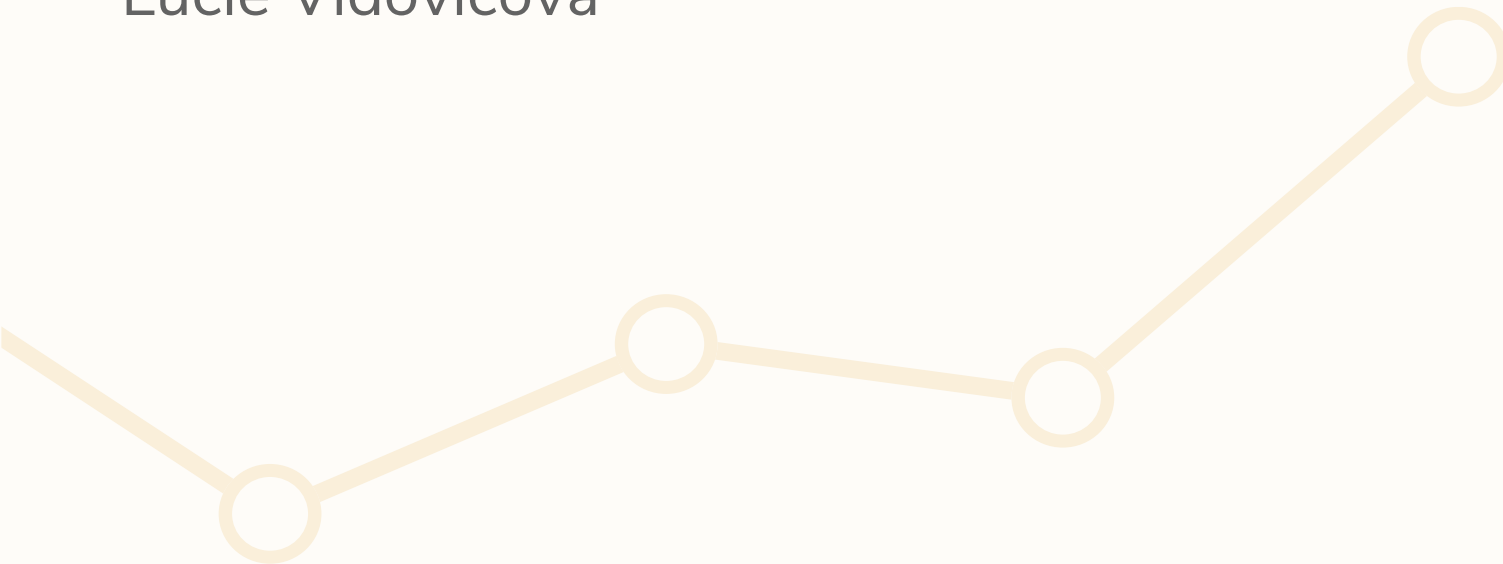
- Velmi palčivé téma, nejen v souvislosti s energetickou krizí
- Nákladné a pro mnohé **nedostupné vlastnické bydlení** – vysoké pořizovací náklady a vysoké úrokové sazby hypoték i přísné podmínky; **drahé nájemné** v soukromých nemovitostech
- Akcentována **podpora dostupného bydlení pro rodiny s dětmi**; výstavba státních či obecních bytů a **cenově přijatelné nájemné, startovací bydlení, zvýhodněné úrokové sazby** hypoték,
- Přísné podmínky pro nárok na **příspěvek na bydlení**, absence zohlednění čerpání hypotéčního úvěru při nároku na dávku
- *Zvýšit dostupnost **nájemního a sociálního bydlení** (prevence propadu do azylového bydlení); v oblasti vlastnického bydlení podpořit **startovací bydlení**, snížit např. úrokové sazby a zvážit v této souvislosti nastavení příspěvku na bydlení*

Sociální dávky

- Požadavky na úpravy v nastavení výplaty sociálních dávek
- **Navýšení některých sociálních dávek** – zvýšení rodičovského příspěvku a přídávku na děti, opětovná výplata mimořádného příspěvku 5 000 Kč na dítě
- **Zjednodušení žádostí a procesu výplaty dávek**, méně byrokracie a administrativy a více individuálního přístupu
- **Rozšíření okruhu příjemců**, úpravy hranic rozhodných pro nárok na příslušnou dávku
 - *„Aby sociální dávky byly spravedlivé. Porodné by měla dostat každá rodina na prvorozené dítě. Myslím, že když se do dávek nedostanou rodiny jen za překročení o desetikoruny, tak to moc spravedlivé není. Jiné dávky tu dostávají i lidé, kteří zde nepracují.“ (úplná rodina)*
- Obavy ze zneužívání sociálních dávek
- **Zpřehlednit a zjednodušit systém sociální podpory, což by snížilo počet případů, kdy potřební o sociální dávky a další pomoc v důsledku neznalosti nežádají; zvýšit osvětu a poradenství například ze strany poboček Úřadů práce**

Vybrané aspekty ekonomické situace seniorů

Lucie Vidovičová

Život ve stáří II

Unikátní výzkum RILSA 2022 s využitím základní metodologie a identického výzkumného nástroje (dotazníku) z roku 2002

- Sběr dat 12 / 2022
- Metoda sběru
 - elektronický dotazník face-to-face rozhovory (CAPI) (73 %)
 - on-line vyplňování (CAWI) Český národní panel (27%)
- Výběr reprezentativní pro populaci ČR starší 60 let podle kvótních znaků: pohlaví, věk, vzdělání, velikost obce a kraj.
- Celkem je v souboru 1 607 úplných dotazníků a výsledný soubor je převážěn na cílové $n = 1\,430$.

Socioekonomické postavení respondentů 60+

Život ve stáří 2002/2022

%	2002 celkem	2022 celkem	2022 muži	2022 ženy
Důchodce/kyně nepracující	83,5	78,0	75,4	79,8
Důchodce/kyně pracující (výdělečně činný při pobírání starobního důchodu)	14,8	12,9	13,2	12,7
Zaměstnaný/á, výdělečně činný (OSVČ)	1,7	8,1	10,8	6,2
Nezaměstnaný/á, v domácnosti	n.a.	1,0	0,6	1,2

- mírný pokles manuálně pracujících ve prospěch zaměstnání ve **službách**
- (mírný) nárůst práce na **zkrácený** úvazek 10 let před starobním důchodem (7 /12 %)
- výrazný pokles **absence** zkušenosti s **nezaměstnaností** (89/58 %), a to ve všech sledovaných intervalech (do 6 měsíců, do roka i déle než 12 měsíců nezaměstnanosti).

Složení a příjem domácností

Život ve stáří 2022

- Identická struktura 02/22: jedno- (38 %), dvoučlenné (54 %)
- Ženy výrazně častěji v jednočlenných domácnostech

Počet osob v domácnosti	Průměrný odhadovaný příjem domácnosti (Kč)	N	Std. odchylka	Průměrný příjem na osobu v domácnosti (Kč)
1	19 621	379	7 637	19 621
2	38 153	525	12 069	19 077
3	57 617	47	17 168	19 206
4+	60 883	19	35 495	12 294
Celkem	32 250	970	16 128	

Otázka: „Dovedl(a) byste přibližně odhadnout celkový průměrný čistý příjem všech členů Vaší domácnosti za měsíc (tj. součet příjmů všech členů rodiny ze všech případných zaměstnání, důchodů, stipendií, podpor, příspěvků apod.)“

Příjmové portfolio

Život ve stáří 2002/2022

%	2002	2022	Rozdíl 2022-2002 (p.b.)
starobní důchod	95,8	90,8	-5,0
vdovský/vdovecký důchod	23,3	16,1	-7,2
pracovní příjmy (mzda, plat, příjmy z podnikání)	16,2	32,1	15,9
příspěvek z životního pojištění, penzijního připojištění	6,9	10,5	3,6
sociální dávky	4,4	10,1	5,7
finanční pomoc od dětí/vnoučat	4,0	2,8	-1,2
jiné	3,6	5,6	2,0
invalidní důchod	2,9	5,4	2,5

Mezigenerační toky finanční výpomoci

Život ve stáří 2002/2022

%	Poskytují peněžní výpomoc (mladým) (senior → junior)		(Mladí mi) Pomáhají při běžných výdajích (junior → senior)		(Mladí mi) Poskytují větší finanční podporu (junior → senior)	
	2002	2022	2002	2022	2002	2022
Vždy, je-li to třeba	9	10	5	7	3	5
Občas	18	20	10	9	6	5
Jen výjimečně	29	33	27	18	18	14
Vůbec ne	43	37	58	66	72	76

Doplnění příjmů úsporami a možnost ušetřit

Život ve stáří 2002/2022

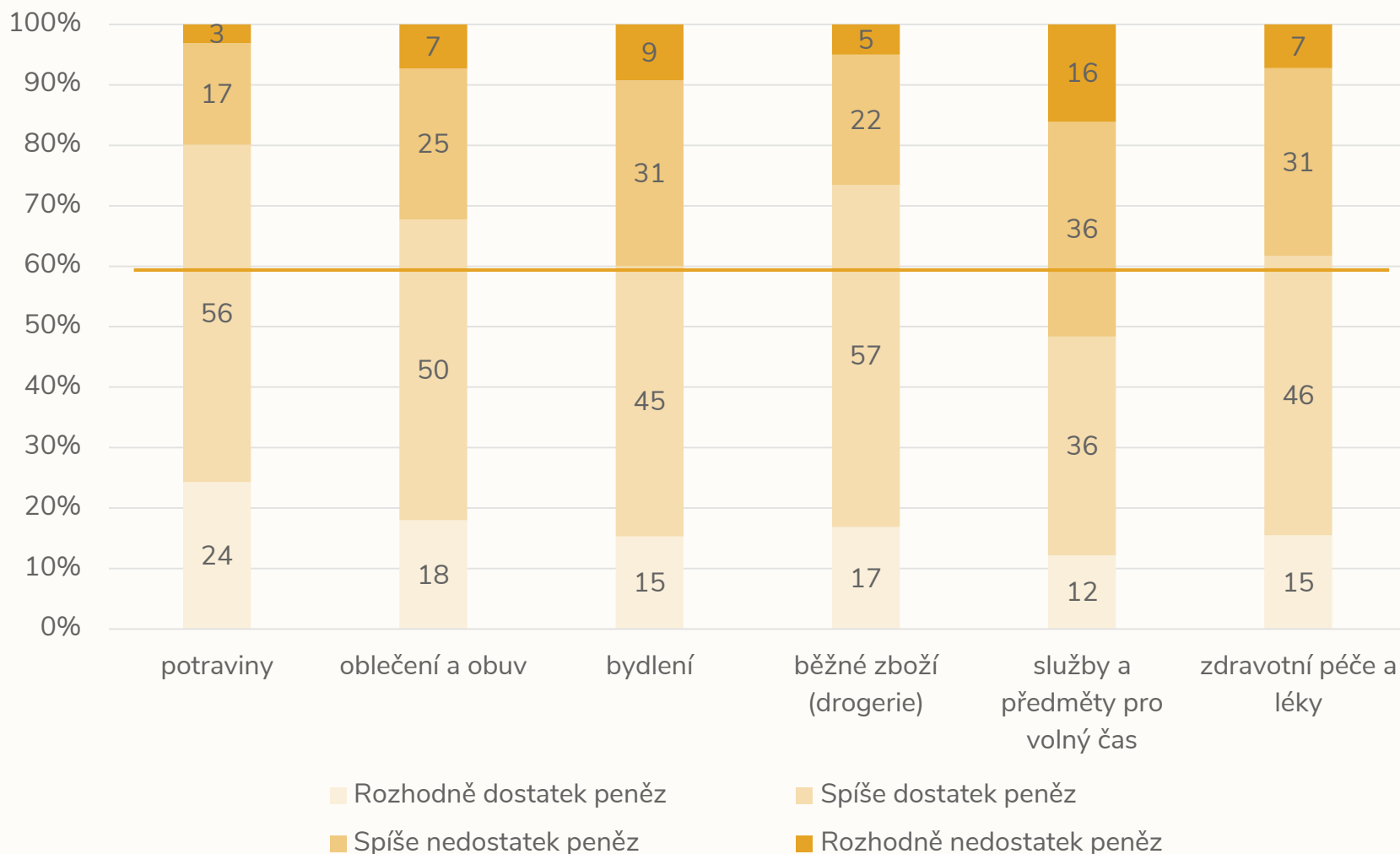
% 2002	2022	2022		
		M	Ž	
Ne, nemám (téměř) žádné úspory	27	25	19	29
Ne, snažím se úspory si zachovat (např. na pozdější výdaje nebo abych mohl/a něco odkázat svým dětem)	27	21	22	20
Ne, nepotřebuji to, vystačím s příjmy	15	23	26	19
Ano využívám je, ale jen na nákupy dražších věcí (pračka, zájezd, úpravy bytu apod.)	24	27	28	26
Ano, a to i na nákupy středně drahých věcí (např. i na dražší oblečení)	3	2	2	2
Ano, již na koupi běžných věcí (potraviny např. na Vánoce,...)	3	3	2	3

Podarilo se Vám za poslední tři měsíce něco uspořit?

%	2002	2022	Rozdíl 2022 – 2020 (p.b.)
Rozhodně ano	9,5	13,8	4,3
Spíše ano	30,9	36,2	5,3
Spíše ne	33,1	30,3	-2,8
Rozhodně ne	26,4	19,6	-6,8

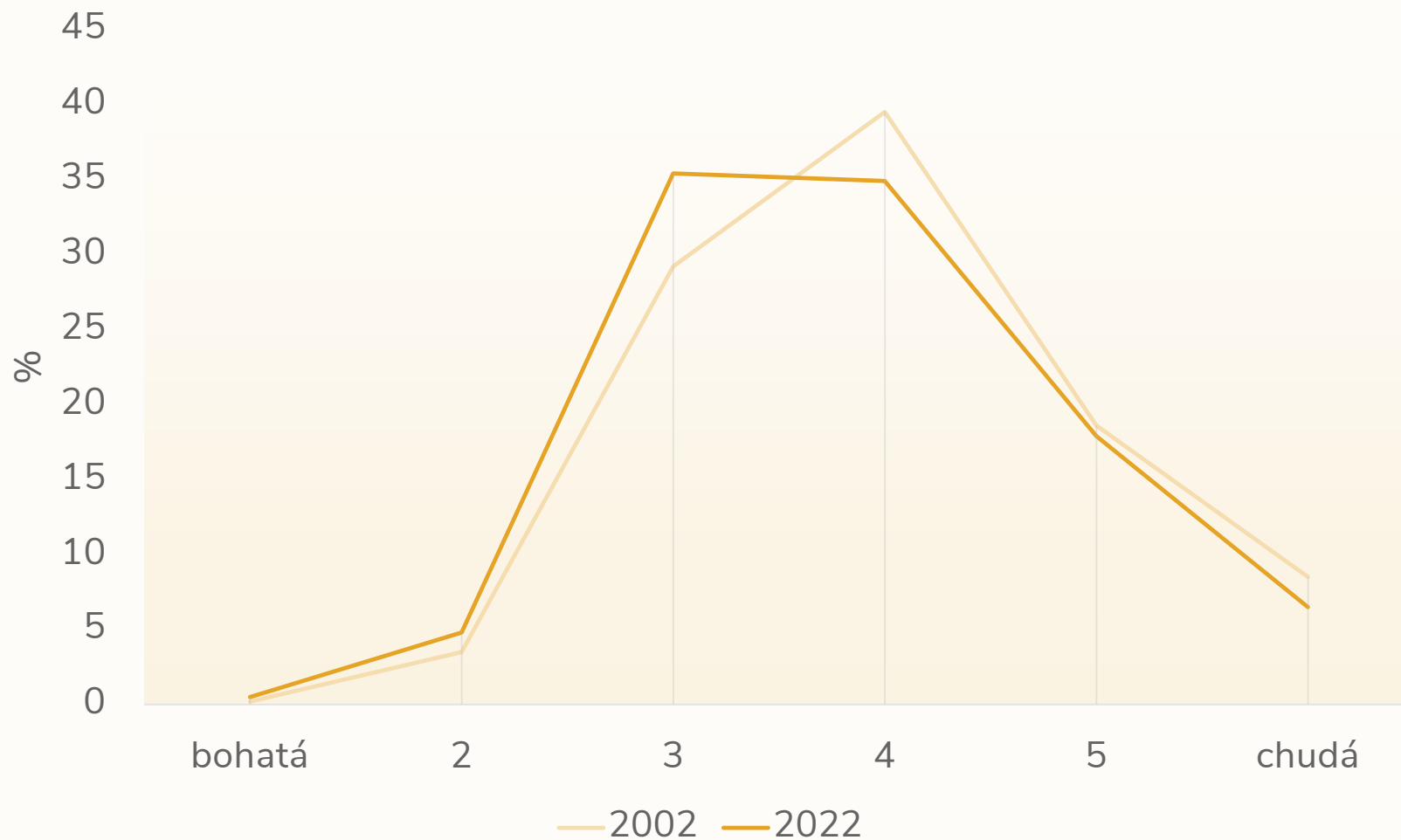
Subjektivní zhodnocení dostatečnosti prostředků

Život ve stáří 2022

Subjektivní chudoba/bohatství domácnosti

Život ve stáří 2002/2022

Děkujeme za pozornost!

Zpráva o rodině 2023 je dostupná zde:

https://katalog.vupsv.cz/fulltext/vz_548.pdf

jana.paloncyova@rilsa.cz

sylva.hohne@rilsa.cz

nadezda.kreckova@rilsa.cz

kamila.svobodova@rilsa.cz

lucie.vidovicova@rilsa.cz

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Research Institute of Labour and Social Affairs
Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7
rilsa@rilsa.cz, T: +420 211 152 711
www.rilsa.cz